

Södertörns högskola | Institutionen för samhällsvetenskaper

Kandidatuppsats 15 hp | Sociologi | höstterminen 2013

“Du ska inte vara en del av den här världen”

En tematisk analys om barns erfarenhet av att växa upp i en sekt

Av: Maria Sunnegårdh

Handledare: Adrienne Sörbom

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att utifrån en tematisk analys studera barns egna erfarenheter av att växa upp i en sekt. Jag vill också ta reda på hur barnen hanterar de problem som kan tänkas uppstå. Den metod som används är datadrivet angreppssätt där jag utgår från tio berättelser skrivna eller berättade av före detta medlemmar i Jehovas vittnen respektive Hare Krishna. Utifrån texterna har teman arbetats fram. Temana kom att gälla skola, familj, fritid, välbefinnande och samhälle. Det generella resultatet är följande: Barnen som växte upp inom Jehovas vittnen upplevde utanförskap. De som växte upp inom Hare Krishna levde isolerat och beskriver bristande omsorg på flera områden. Rädsla är en återkommande beskrivning inom båda grupper. Barnen hanterade problem som uppstod genom att ibland ljuga och bryta mot regler men lydde oftast och gjorde som de blivit lärda.

Nyckelord: sekt, växa upp i sekt, barn i sekt, Jehovas vittnen, Hare Krishna

Abstract

The purpose of this essay is that based on a thematic analysis to study children's own experiences of growing up in a cult. I also want to find out how they handle the problems that may arise. The method used is data-driven approach where I examine ten stories written or told by former members of the Jehovah's Witnesses and Hare Krishna. From the raw material I have identified five themes: school, family, leisure, wellness and community. The result is the following: children who grew up in the Jehovah's Witnesses experienced alienation. Those who grew up in the Hare Krishna lived isolated and describes the lack of care in several areas. Fear is a recurring description in both groups. The children handled the situation by sometimes lying and breaking the rules but usually obeyed and did as they were told.

Keywords: cult, growing up in a cult, children in cults, Jehovah's Witness, Hare Krishna

Populärvetenskaplig sammanfattning

Denna uppsats har som syfte att studera hur barn som växt upp i en sekt upplevde sin barndom och hur de hanterade de problem som kan ha uppstått. Jag har utgått från tio berättelser där barn från Jehovas vittnen och Hare Krishna ingår. I avsnittet "metod" beskriver jag hur jag gått tillväga och vilka teman jag tagit fram. Jag har kommit fram till att de barn som ingår i studien påverkades mycket av det faktum att de växte upp i en sekt och att det genomsyrade deras tillvaro. För att hantera situationer där problem uppstod använde barnen sig av olika strategier för att lösa dem. Oftast anpassade de sig och gjorde som de blev tillsagda.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Avgränsningar	2
1.3 Vad är en sekt?	3
1.4 Tidigare forskning	4
1.5 Barn i sekter	6
1.6 Mind control	8
1.7 Jehovas vittnen	13
1.8 Hare Krishna	15
2. Metod	17
2.1 Material	19
2.2 Förförståelse	24
2.3 Urval och generalisering	24
2.4 Etik	25
3. Teman	26
4. Analys	46
5. Slutsats	50
Referenser	53
Bilaga 1	56

1. Inledning

Då och då kommer jag att tänka på en före detta kollega som beskrev sin uppväxt i Jehovas vittnen för mig för många år sedan. Hon berättade om det utanförskap hon kände i skolan och hur det fortsatt kommit att påverka henne. Som liten fick hon inte följa med på skolresa, vara med på klassfest eller födelsedagskalas. Hon fick sitta och rita när de andra gjorde julpyssel på lågstadiet. Men kanske var det rädslan för omvärlden - "de andra", "de orena" i klassrummet, på skolgården och i samhället i övrigt, som gjorde djupast intryck på mig. Att hela tiden hålla sig på sin kant och försöka att inte lyssna på vad läraren sade för att inte "smittas av orena tankar" var en ständig kamp. Utbildning var inte något som värderades högt av personerna i hennes närhet. Det var onödigt att studera eftersom jorden ändå skulle gå under snart fick hon höra. Andra lät henne också förstå att vetenskapen inte överensstämmer med Jehovas vittnens lära och det var bättre att använda tiden till att missionera, knacka dörr och sprida läran på gator och torg. Att börja på gymnasiet var det inte tal om för hennes del. Hon berättade att hon vid några tillfällen ifrågasatt Jehovas vittnens lära och i nära anslutning till det blivit påkommen med att tjuvröka. Därefter blev hon utesluten och sedd som död av församlingen. Familj och vänner hälsade inte längre på henne utan tittade bort om de möttes på gatan. Hon flyttade från orten för att skapa ett nytt liv och starta om från början. I Sverige lever ungefär 20 000 barn i sekter (Unsgaard 2008: 1). Jag har länge tänkt att jag skulle vilja ta reda på mer om hur dessa barn har det. Kanske har intresset ökat efter att jag själv fick barn för några år sedan.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syfte

Syftet med uppsatsen är att utifrån en tematisk analys studera barns egna erfarenheter av att växa upp i en sekt.

Frågeställningar

1. Hur beskrivs uppväxten i en sekt utifrån följande teman: familj, skola, fritid, välbefinnande och samhälle?
2. Hur hanteras problemen som uppstår?

1.2 Avgränsningar

I denna uppsats har jag valt att studera berättelser om barn som växt upp i sekter. Totalt innehåller studien tio berättelser. Fem av personerna har växt upp i Sverige och fem i USA. Uppsatsen behandlar berättelser skrivna, eller återberättade, av personer som växt upp inom Jehovas vittnen eller Hare Krishna som senare lämnat respektive sekt. De är skrivna efter att de lämnat sekten. De flesta har själva valt att lämna Jehovas vittne eller Hare Krishna. De har gjort det av en anledning och är inte neutrala i sina åsikter om den grupp de växt upp i. Detsamma gäller även de barn där föräldrarna är de som tagit beslutet eller de som varit tvungna att lämna gruppen på grund av att de, enligt sektens sätt att se på det, på något sätt betett sig felaktigt. Resultatet i denna studie kommer därmed att gälla från ett före detta medlemskapsperspektiv. Berättelserna är ibland skrivna eller berättade flera år efter det att barnen lämnat sekten. Det kan komma att påverka validiteten då det i dessa fall är vuxnas minnen av att växa upp i en sekt som studeras. Det är dock så nära det går att komma eftersom det är svårt och etiskt olämpligt att studera barn som för närvarande lever i en sekt. En utveckling av resonemanget följer i avsnittet för metod.

1.3 Vad är en sekt?

Enligt Nationalencyklopedin är en sekt en "religiös grupp som markant avviker från den eller de religiösa huvudlinjerna i ett samhälle" (Nationalencyklopedin 1996). Karl-Erik Nylund, före detta präst i svenska kyrkan, som skrivit boken *Att leka med elden - sekternas värld*, menar att definitionen är väl enkel bland annat eftersom sekterna sinsemellan kan vara mycket olika. Han påpekar också att det även finns sekter som är icke-religiösa. Nylund gör en uppdelning av rörelser i Sverige, en typologi, där han delar in dem i kulter (t.ex. Martinus kosmologi och new age terapeuter), manipulativa sekter (t.ex. scientologerna och Jehovas vittnen), sekter (t.ex. Livets ord), frikyrkor (t.ex. pingstkyrkan) och kyrkor (t.ex. svenska kyrkan) (Nylund 2004: 35-41). Jag har valt att intressera mig för manipulativa sekter. Nylund beskriver fyra kriterier som karakteriserar en manipulativ sekt:

Aggression: medlemmar som kritiserar eller tvivlar på rörelsens budskap eller innehållet i ledarens tolkning av budskapet bestraffas.

Aversion: kritik (och ibland förföljelse) av de som är kritiska mot gruppen såsom avhoppare, anhöriga, massmedia och sektkritiker.

Alienation: ett "vi och dom-tänkande" där gruppen sluter sig och tar avstånd från samhälle, andra kyrkor, anhöriga etc.

Absolut sanning: den enda sanningen finns inom sekten och endast ledaren eller ledarna har tolkningsföreträde.

Nylund definierar vidare en manipulativ sekt, oavsett om den är religiös eller inte, som en rörelse som "medvetet försöker radera ut jagidentiteten och ersätta den med en pseudoidentitet som styrs av ideolog eller ideologi" (Nylund 2004: 40-41). Det betyder att sektledaren eller sekten medvetet försöker få medlemmarna att tänka på ett visst sätt. I de manipulativa sekterna förekommer så kallad mind control. Något som är typiskt för sekter är att det är mycket sällan är du själv som tar kontakt med dem utan det är nästan alltid är de som tar kontakt med dig (Nylund 2004: 73). Det gäller även de sekter jag kommer att ta upp i denna uppsats. Margaret Thaler Singer, vars forskning jag tar upp längre fram i denna uppsats, påpekar liksom Nylund, att sekter kan se mycket olika ut och de kan vara mer eller mindre extrema. De behöver inte vara religiösa utan kan exempelvis vara psykologiska,

poliska, satanistiska etc. Singer talar om "cultic relationships", sekteristiska förhållanden, för att tydliggöra den process som pågår i en sekt. Som ett sätt att komma ifrån olikheter i form av religion, ideologi etc. fokuserar hon istället på det i sammanhanget viktiga, det vill säga vad som karaktäriserar en sekt oberoende av dess tro. Singer skriver att det som avgör om en grupp är sekteristisk eller ej är beroende av faktorer såsom vilken roll ledaren har, vilka maktstrukturer som gäller mellan ledaren (eller ledarna) och gruppen samt vilken utsträckning manipulation används. Hon skriver vidare att ett sekteristiskt förhållningssätt är när en person medvetet eftersträvar att få människor att bli beroende av honom eller henne och någon de måste rådfråga vid olika typer av val och beslut i livet. Det inkluderar även att få anhängarna att tro att ledaren har en speciell gåva eller kunskap som inte de andra har. De är självutnämnda och beskrivs ofta som dominanta, övertygande och karismatiska. Till skillnad från demokratiska rörelser där exempelvis prästen fokuserar på Gud, fokuserar sektledaren på sig själv. Hon tar som exempel upp att ledare i vissa sekter skiljer föräldrar och barn åt för att testa föräldrarnas tillgivenhet till ledaren (Singer 2003: 7-10).

Ordet sekt har på senare tid fått en negativ klang. Stiftelsen FRI Föreningen rädda individen lägger ingen negativ värdering i ordet sekt. De talar om rörelser eller personer som är destruktiva, t.ex. manipulerar och utnyttjar människor. När någon försöker ta kontroll över någon annan föreligger en destruktiv miljö (<http://www.fri-sverige.se/sida202.htm>). Jag har valt att benämna manipulativ sekt såsom enbart sekt. Benämningen sekt är det gängse namnet inom EU idag (Éssen 2008: 16).

1.4 Tidigare forskning

Det finns ytterst lite forskning om barn som växt upp i sekter. Däremot finns en del skrivet om unga vuxna eller vuxna som blivit medlem i en religiös grupp vilken de senare valt att lämna. Redan 1998 uppmärksammade en offentlig utredning bristen på kunskap och forskning inom detta område. I denna utredning om samhället och nyandligheten skrivs det om forskningsläget och att det, nationellt såväl som internationellt, knappast existerar ingående forskning som fyller gängse kvalitetskrav (SOU: 1998: 113). Det ter sig som att det

inte har hänt så mycket sedan dess. I Amerikanska vetenskapliga artiklar återfinns ämnen som tar upp problematiken med barn som växer upp inom vissa sekter som får näringsfattig mat och påföljande följsjukdomar. Frågan ställs också om det kan ses som en form av övergrepp och därmed vara brottsligt att som förälder inte ge sitt barn en tillräckligt balanserad kost (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1597704/>). Artiklar om forskning kring medicinska operationer utan användandet sig av blodtransfusioner, vilket även berör barn, återfinns också (<http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=355479>). Dessa är skrivna ur en amerikansk kontext med andra lagar och regler vad gäller exempelvis sjukvård. Löfgren (2009) skriver i boken *Sektsjuka* att man utifrån den kunskap vi har om föräldrars situation kan dra vissa slutsatser om hur barn kan ha det. Löfgren tar upp problematiken kring barn som föds in i en sekt eller kommer in tidigt i livet inte har några referensramar, ingen ursprungsidentitet, varför en återanpassning till samhället kan skilja sig mycket från en vuxen persons. Hon tar upp dessa barns avsaknad av kritiskt tänkande, ett ofta svartvitt tänkande där man antingen är med eller mot gruppen samt en misstro mot samhället (Löfgren 2009: 174-175). Järvå, redaktör för boken *Sektsjuka*, belyser barnen som växer upp i manipulativa sekter som ett eftersatt forskningsområde. Han skriver om barnen som växer upp i sådana organisationer är en "sorgligt negligerad grupp som ständigt glöms bort när man diskuterar den här saken i det offentliga rummet" (Järvå 2009: 206). Charlotte Essén, som är journalist, har skrivit reportageboken *Sektbarn Ett reportage om de utsatta i paradiset*, om hur det kan vara att växa upp i en sekt. Essén utgår ifrån FN:s barnkonvention och kan på ett tydligt sätt visa hur vissa sekter pga. sina läror och uppfostringsmetoder konsekvent bryter mot den (Essén 2008: 18). Lotta Nylund (2013) har skrivit uppsatsen *Du var ingenting nu, för du skulle leva sen En intervjustudie av avhoppare från Jehovas vittnen och deras identitetsuppfattning* (sociologiska institutionen, Uppsala universitetet, D-uppsats). Det är en kvalitativ studie med ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv. Syftet med uppsatsen är att få ökad förståelse för hur avhoppare uppfattar och beskriver sin identitet nu och då och vilken roll Hjälpkällan och FROM-projektet har haft i identitetsformationen. Nylund fann en identitet av tidigare annorlundaskap bland människor med en beskrivning av regler och krav de förväntades följa. Identiteten i nutid, skriver hon, innefattar frihet och social-individualism (Nylund 2013: 52-53). Margaret Singer har i sin forskning intervjuat mer än 3000 sektmedlemmar och före detta sektmedlemmar samt deras

familjer och vänner. En presentation av Singer och hennes forskning kring barn i sekter följer nedan.

1.5 Barn i sekter

Margaret Singer, psykolog och professor vid bland annat University of California, Berkeley, har forskat kring sekter och ägnar ett kapitel i sin bok *Cults in our midst* (2003) åt barn i sekter. Singer skriver att sekter ser sig stå över samhällliga lagar vilket leder till att barn ofta utsätts för kränkande behandling. Singer tar upp problemet att barn som växer upp i sekter är maktlösa och offer för sektens mentalitet. Sekterna kan, som tidigare tagits upp, se olika ut och vissa är mer slutna än andra. En del barn går i offentlig skola och har kontakt med samhället utanför gruppen medan andra bor och lever inom sekten och går i sektens egen skola alternativt har hemundervisning. Barn i sekter som far illa på olika sätt är svåra att upptäcka för utomstående och myndigheter då sekten är sluten och insynen ofta är dålig. Föräldrar som är de som ska skydda sina barn agerar på ett annat sätt än vad de skulle gjort om de inte själva var offer för manipulation. Singer skriver att barnen oftast inte skyddas av sina föräldrar eftersom de lyder sektledaren i första hand. Föräldrar får lära sig nya och bättre sätt, så som sekten ser det, att uppfostra sina barn.

Aga är vanligt förekommande och är ett sätt att driva ut demoner eller bryta ner barnens egen vilja. I många sekter ses livliga barn med spring i benen som syndiga vilket uppfattas vara ett tecken på att de är besatta av demoner. Singer skriver vidare att föräldrar ofta blir lärda att se på sina barn som "*vilda ponnys som måste tyglas*" (Singer 2003: 249, min översättning). Våldet rättfärdigas som ett sätt att visa kärlek och att vägleda barn. Även emotionell och psykisk misshandel är vanlig. Det är inte heller ovanligt att de får bevittna psykisk eller fysisk misshandel av andra, vilket sätter spår och påverkar dem på olika sätt senare i livet. Singer tar även upp rädsla och den rädsla barn känner för exempelvis jordens undergång och vad som ska hända med dem och deras familjer. Barn vars föräldrar är med i sekter har ofta inte mycket tid med sina föräldrar eftersom de är upptagna med, för sekten, viktigare saker. Barn får ofta sitta med på långa möten, gudstjänster, dörrknackningar vilket inte nödvändigtvis tar hänsyn till barnens mat- och sovtider eller tid som de skulle behöva

leka och träffa andra barn. En del sekter uppmuntrar sexuella övergrepp på barn. Syftet kan vara att tillfredsställa ledaren eller som ett sätt att rekrytera nya medlemmar. Barn i sekter lär sig ett svartvitt tänkande, ett vi- och dom, där sekten står för det goda och världen utanför för det onda. Detta får till följd att barn ofta är rädda eller ser ner på klasskamrater och andra barn som inte tillhör sekten. Klasskamrater i sin tur ser inte sällan dessa barn som konstiga på grund av annorlunda kläder och vanor etc. Singer skriver att barn blir lärda att inte tycka om utomstående och vara rädda för ickemedlemmar och samhället utanför sekten (Singer: 258). Detta gäller inte bara de barnen stöter på i skolans värld utan även mor- och farföräldrar och andra släktingar som inte är med i sekten. Som ett led i denna begränsning av omvärlden påverkas barnens skolgång och sektens syn på utbildning. Utbildning, förutom den sekten ger, ses ofta som oviktig eftersom den inte ses som vetenskapen ofta inte överensstämmer med sektens tro och värderingar. I många sekter uppmuntras också arbeten som inte kräver några studier eftersom tid och kraft ska ägnas åt att jobba för sekten. En möjlig anledning till dessa förhållningssätt är att sekten inte vill att medlemmarna inte ska bli upplysta och börja ifrågasätta och få ett kritiskt tänkande. Vissa sekter är kritiska till traditionell hälso- och sjukvård och Singer skriver att sjukvård generellt sett är bristfällig inom sekter. Detta kan leda till att barn inte får vaccinationer, den vård eller medicin de skulle behöva samt att barn försummas och inte fångas upp av samhället vid misshandel etc. Även kost och kosthållning kan vara reglerad inom sekten av olika religiösa eller ideologiska skäl, för att hålla kostnader nere eller för att straffa någon eller några. Singer skriver att barn som växer upp i sekter inte har möjlighet att observera kompromissande, förhandlande eller besluttande som är brukligt i andra familjer och vid olika situationer av samarbete. Eftersom sektledaren är allsmäktig och inte får kritiseras ser barnen inte vuxna som på ett demokratiskt sätt resonerar och kommer med olika förslag för att sedan komma fram till ett beslut. Eftersom barnen lär sig att inte tänka kritiskt utan att lyda och inte ifrågasätta får det till följd att de blir passiva och underkuvade. I vissa sekter separerar man barn från sina föräldrar där barnen får resa till andra länder för utbildning i sektens namn alternativt att föräldrarna ska arbeta eller starta upp en ny kyrka eller ett nytt centra någon annanstans. Det kan också handla om att föräldrar och barn ses en stund per dag men att barnen i övrigt ses till av någon annan medan föräldrarna är upptagna med, för sekten viktigare, arbete (Singer 2003: 245-265).

1.6 Mind control

Mental manipulering är det inflytande en person eller grupp utövar på en individ genom systematisk tankekontroll för att uppnå en personlighetsförändring och få denne att tänka och agera som sekten vill. Sekter använder sig av mind control, eller tankekontroll på svenska. Ibland kan man höra benämningen hjärntvätt, vilken myntades 1951 av journalisten Edward Hunter. Han översatte den kinesiska termen *hsinao*, vilket betyder tvätta hjärna (Hassan 1990: 51). Begreppet var det som användes för de reformeringsprogram kommunisterna införde efter att de tagit över makten i Kina 1949 (Järvå 2009: 46). Den amerikanske forskaren Robert Lifton skrev i sin bok *Thought reform and the psychology of totalism*, som kom ut 1961, om hjärntvätt där han undersökt krigsfångar som återvänt efter Koreakriget. Dessa kom hem "omvända" och hade ändrat sin syn på tillvaron och bytt ideologi. De sympatiserade istället med Nordkorea och menade att USA hade betett sig felaktigt. Efter en tid i sin hemmiljö kunde man dock se att de återtog sina gamla värderingar (Järvå 2009: 46-47). Psykolog Steven Hassan poängterar dock att man inte ska blanda ihop hjärntvätt med mind control då den som är utsatt för det förstnämnda vet att han är bland fiender till skillnad från den som kanske tackar ja till ett erbjudande han eller hon blir inbjuden till av en vänlig person på gatan, anmäler sig till en kurs en kollega rekommenderar eller blir skickad på kurs i självutveckling av sin chef etc. Vid mind control behövs inget synligt tvång, därför att förövarna betraktas som vänner vilket gör att offret inte är på sin vakt. Hassan betonar också att det i en krigssituation eller i relationen mellan fånge och fångvaktare råder en helt annan situation där hot, misshandel och tortyr kan förekomma. Han påpekar också att mind control är så mycket mer sofistikerat än hjärntvätt (Hassan 1990: 55-56).

Steven Hassan (1990) har personlig erfarenhet av Moon-sekten där han varit medlem. Hassan har vidareutvecklat Leo Festingers teori om kognitiv dissonans. Med kognitiv dissonans menas det obehag som uppstår när tankar, känslor och beteende inte stämmer överens med varandra och hur människor gör för att bli av med obehag och en magkänsla av att det är något som inte stämmer. Det kan t.ex. vara att övertala sig själv för att tankar och känslor ska överensstämma med beteendet. Festingers teori innehåller tre komponenter; beteendekontroll, tankekontroll och emotionell kontroll. Hassan har till Festingers teori lagt till en fjärde komponent, informationskontroll. Modellen Hassan utvecklat för mind control

kallas för BITE. BITE står för styrning av Beteende (även kallad fysisk kontroll), Information, Tankar och Emotioner (även kallad känslokontroll). Det handlar om hur man med olika tekniker kan påverka hur människor tänker, känner och agerar. Hassan poängterar att det inte är teknikerna i sig som är farliga utan att de kan vara användbara i vissa situationer som vid hjälp att sluta röka. Farliga blir de först när man urholkar individens förmåga att tänka och agera självständigt. Han skriver vidare att allt som ingår i denna modell inte måste ingå för att lyckas manipulera en person. Det är snarare sällan som allt ingår utan modellen är en beskrivning i vad som kan ingå (Hassan 1990: 59-67). Det är också värt att poängtera att det kan skilja sig mycket beroende på hur pass slutna sekten är, om medlemmarna bor tillsammans i kollektiv eller med sina respektive familjer. Den så kallade BITE-modellen har gemensamma delar och går delvis i varandra. Modellen är utformad för vuxna men påverkar rimligtvis barn, vars föräldrar är med i en sekt, till stor del. Nedan följer en beskrivning av dessa fyra komponenter:

Beteendekontroll

Beteendekontroll handlar om begränsningar i den fysiska miljön. Det kan handla om var en person bor, vad han eller hon har på sig, vilken typ av mat som äts, hur mycket han eller hon får (eller hinner) sova (Hassan 1990: 60). Ofta är det mycket som ska hinnas med och aktiviteter såsom missionerande, försäljning, gudstjänster, meditation osv. gör att det blir svårt att hinna med saker som man tidigare tyckt varit viktiga. Inte sällan blir arbete och studier lidande och genom att engagemanget tar så mycket tid i anspråk kan det kännas naturligt att hoppa av studier eller arbete för att på heltid ägna sig åt gruppen (Löfgren 2004: 15). Sekterna är nästan alltid hierarkiskt uppbyggda med en ledare i toppen som anses mer upplyst än andra och som inte får ifrågasättas (Hassan 1990: 81). Något som kännetecknar beteendekontrollen är att sektmedlemmen måste be om lov för att få göra saker såsom att besöka läkare eller att ringa en sjuk anhörig som inte är med i sekten. Helena Löfgren, beteendevetare och avhoppare från Moon-sekten beskriver i tidskriften *Skolhälsovård Barn i manipulativa grupper* (2004), det extrema fallet med Moon-rörelsen där ledaren till och med bestämmer vem man ska gifta sig med. Hon beskriver också ett straff- och belöningssystem som finns i många sekter där ”man måste rapportera tankar, känslor och aktiviteter till

överordnande. Att beklaga sig eller uttrycka tvivel till andra medlemmar ses som att sprida negativitet” (Löfgren 2004: 15). Spionage- och angiverisystem skapar rädsla och skam. Rädslan att göra ”fel” skapar i sin tur lydnad och underordning (Wergius 1993: 17).

Informationskontroll

Steven Hassan skriver att människor i totalitära sekter har ytterst lite tillgång till TV, radio eller tidningar som inte är sektens egna. Det kan delvis vidmakthållas genom att hålla medlemmarna upptagna med att arbeta för sekten så att de inte har tid att se på TV etc. (Hassan 1990: 65). Vissa sekter moraliserar kring olika typer av media och lär sina medlemmar att TV och tidningar är demoniska, att musik och skönlitteratur är skadligt. I vissa grupper censureras brev och telefonsamtal. Genom att kraftigt begränsa eller skära av medlemmars kontakt med vänner och familj och ta bort möjligheter till att få information, tar man ifrån människor möjligheten till kritiskt tänkande (Wergius 1993: 17). Det är rimligt att tänka sig att ju mer manipulerad en person blir, desto mindre känner personen att han eller hon har gemensamt med tidigare vänner och familj. Det som står i dagstidningen har inte längre så mycket med ens vardag att göra längre och intresset av ”den tidigare världen” svalnar.

Den enskilde medlemmen känner inte till all den ångest och tvivel andra medlemmar döljer under sin positiva attityd (Wergius 1993: 17). Det är rimligt att tro att ovan nämnda angiverisystem, där människor inte vågar berätta att de mår dåligt eller tvivlar, borde ha stor påverkan. Hassan beskriver också att nya medlemmar inte får prata med varandra utan att en medlem som varit med länge är närvarande. Viktigast av allt, skriver han, är att medlemmar inte får ta kontakt med kritiker eller före detta medlemmar (Hassan 1990: 65). Löfgren (2004) skriver att på vilket sätt en grupp hanterar information är en indikator på om huruvida den är manipulativ eller ej. Hon beskriver i de fall där det händer något som i det vanliga samhället skulle ses som en skandal eller något brottsligt, ofta inte polisanmäls. Hon exemplifierar med pedofili som sällan anmäls när det sker inom en sekt. Varför detta inte sker är delvis för att sekten tycker sig stå över lagen, att man kan reda ut saker inom gruppen samt att det skulle ge dålig publicitet (Löfgren 2004: 14). Detta är något som tagits

upp i ett flertal artiklar under senare år. Elke, som själv växt upp inom Jehovas vittnen och utsatts för pedofili, blev utesluten när hon som vuxen protesterade mot att församlingen inte polisanmäler övergrepp mot barn utan sköter det juridiska inom gruppen. Elke skriver att hon efter 46 år i Jehovas vittnen blev förhörd, bannlyst och utesluten sedan hon, som hon beskriver det, inte kunde hålla tyst längre. Elke skriver att trossamfundet Vaktornet kräver minst två ögonvittnen till övergrepp för att inte lägga ner fallet. Hon skriver att ledningen i form av äldstebröder agerar både psykologer, socialarbetare och jurister och att anmälan om övergrepp till samhället utanför ses som smutskastning av församlingen (<http://debatt.svt.se/2012/11/13/samhallet-maste-radda-sektbarnen-fran-jehovas-pedofiler/>).

Tankekontroll

Wergius (1993) skriver i skriften om mind control, om inre och yttre kontroll. Den sistnämnda har beskrivits ovan, i form av informationskontroll, medan den inre kontrollen handlar om den kontrollen en person utövar själv. Den bygger på sektens syn på uppdelning mellan gott och ont och den rädsla det skapar. Det som är utanför sekten karaktäriseras som det onda vilket kan klä sig i skepnad av demoner, djävulens angrepp, psykiatrins övergrepp etc. För att värja sig mot detta använder sig sektmedlemmar av den teknik man lärt sig för att för att stoppa tankar eller avskärma känslor. Vilken teknik det är skiljer sig mellan olika sekter, men det kan vara att tala i tungor, be, meditera, rabbla vissa mantran osv. (Wergius 1993: 18). Hassan skriver att sektmedlemmar, för att kunna vara "bra medlemmar", måste lära sig att manipulera sina egna tankar. "Bra medlemmar" anses vara de som lär sig av med, eller åtminstone lär sig strunta i, att lyssna till sin egen magkänsla och kritiska tänkande. Hassan skriver vidare att sektmedlemmar lärs att ta till sådana tekniker så fort de känner minsta tecken av tvivel, ångest eller osäkerhet (Hassan 1990: 61-63). Manipulativa grupper har som mål att medlemmarna ska se gruppens lära som den enda sanningen och det enda sättet att lösa människors problem eller världens problem. Inga andra lösningar ses som alternativa eller användbara. Hassan skriver att när en person enbart har positiva tankar om sitt engagemang i gruppen är han eller hon är fast i sektens tänkande. Medlemmarna får lära sig att det inte är något fel på gruppen, ledaren eller läran. De problem som kan uppstå

anses bero på den enskilde individen. Det enda sättet att komma runt det är att arbeta hårdare och anamma gruppens budskap än mer för att verkligen förstå budskapet (Hassan 1990: 62-63). Löfgren som själv har ett förflutet inom just Moon-rörelsen skriver "Det finns aldrig ett legitimt skäl att lämna gruppen. Det kan bara bero på att man inte vill offra sig, inte är andlig nog, besatt av djävulen, är för svag, självisk eller har dålig självkontroll" (Löfgren 2004: 17).

Emotionellkontroll/Känslokontroll

Emotionell kontroll, eller känslokontroll som den ibland kallas, handlar som det låter om att spela på människors känslor och tysta den kritiska röst som kanske säger att något känns fel eller att man ska vara försiktig. Steven Hassan skriver att skuld och rädsla är två nödvändiga verktyg för de som vill kunna kontrollera andra människor. Rädsla används för att hålla gruppen samman på två olika sätt. Dels genom att skapa en fiende såsom exempelvis satan, psykologer osv, dels rädslan av att bli upptäckt eller avslöjad (att t.ex. inte göra sitt jobb ordentligt) av ledarna för att sedan bli straffad på något sätt. Löfgren skriver också om rädsla som ett effektivt verktyg att styra människors beteende med. Sekteristiska grupper vill skapa rädsla för att tänka självständigt, för världen utanför, att förlora sin räddning ifrån jordens undergång etc. (Löfgren 2004: 18). Det kan gå så långt att medlemmar blir fobiska eller paranoida vid tanken att lämna gruppen. Hassan skriver att det nästan är omöjligt för indoktrinerade sektmedlemmar att känna sig trygga- eller se någon framtid utanför gruppen (Hassan 1990: 64-65). Löfgren skriver att manipulativa grupper använder skuld, skam och rädsla för att skapa och förstora problem som de sedan visar sig ha den enda lösningen på. "Får du någon att känna skuld har du möjligheten att styra beteendet, eftersom det är en stark drivkraft att bli av med skulden" (Löfgren 2004: 18). Hassan skriver vidare om olika typer av skuld. Det kan till exempel handla om så kallad identitetsskuld, genom att spela på din person, ditt förflutna eller att du inte lever upp till din potential. Det kan också handla om att känna skuld i ett större sammanhang såsom att vi har det bra medan andra svälter (Hassan 1990: 63). Som tidigare nämnts delar sekten in världen i svart och vitt, gott och ont. Sekten står för allt gott medan världen utanför ses som ond och oren. Sekter har en teori om att absolut renhet hos individen är möjlig. Sektmedlemmar försöker till sitt yttersta att rena

sig från synd, bli en bättre människa etc. Eftersom medlemmarna aldrig uppnår dessa utopiska mål, upplever de skuld och skam. ”Det är inte fel på läran, det är fel på mig” blir tankesättet varpå individerna försöker ännu mer och plågas av ytterligare skuld känslor (Wergius 1993: 13).

1.7 Jehovas Vittnen

Jehovas vittnen finns representerade i många länder och deras tro förkunnas i 235 länder. Högkvarteret finns i Brooklyn, New York och det totala antalet medlemmar uppges vara 6,5 miljoner (2011). De senaste cirka 15 åren har störst ökning skett i tredje världen och i Europa där kyrkans eller kommunistpartiets makt har försvagats eller försvunnit. I vissa länder i Nordafrika och Asien finns inga siffror på medlemstal att tillgå då rörelsen är förbjuden. I Sverige är antalet aktiva medlemmar ungefär 22 000 (Gustafsson 2011: 200). Med aktiv medlem menas de som deltar och sprider läran genom att knacka dörr. Pionjärerna förväntas ägna minst 100 timmar per månad i Jehovas vittnens tjänst (Nylund 2004: 268). Jehovas vittnen grundades av Charles Taze Russel (1852-1916) som gjorde sin egen tolkning av bibeln. Han började ge ut en tidskrift som senare blev Vaktornet. Organisationen är strikt hierarkiskt uppbyggd med lokala församlingar och den enskilde medlemmen längst ner. Makten kommer från Gud, men är tillsvidare delegerad till bibelsällskapet Vaktornet och dess ledare. Äldstebröderna som styr församlingarna utnämns uppifrån och via flera mellannivåer löper alla trådar samman i New York. Kvinnor har aldrig getts några ledande positioner på någon nivå. Något som är centralt i Jehovas vittnens lära är tron på domedagen, Harmagedon. Man tror att slutet är nära och väntar på striden vid Harmagedon, där världens osynlige härskare, Satan, ska besegras. Av Jehovas vittnens medlemmar ska 144 000 personer komma till himlen för att härska tillsammans med Kristus. De utgörs av tidiga medlemmar av gruppen men också en del av de som blivit medlemmar senare och varit extra föredömliga. Övriga Jehovas vittnen kommer att återuppstå och leva i ett paradys på jorden. De som syndat och de som inte tillhör Jehovas vittnen kommer till helvetet (Gustavsson 2011: 199). Jehovas vittnen har gjort många olika profetior om när jorden ska gå under, men man har varje gång fått skjuta upp årtalet och därmed förlorat många medlemmar. Livet som kommer efter Harmagedon, är något som de längtar till och hoppas

kommer mycket snart. Fram till dess strävar Jehovas vittnen efter att hålla sig så långt ifrån det som är världsligt som möjligt. Det inkluderar övriga samhället och dess invånare som anses vara styrda av Satan. Om de får evigt liv i paradiset beror på om de kan motstå de världsliga frestelserna. Jehovas vittnen ser sig redan som medlemmar i det Gud rike som kommer att komma efter Harmagedonstriden. De menar därför att de endast behöver följa mänskliga lagar om de inte står i strid med Guds lagar.

Jehovas vittnen röstar inte i allmänna val och gör inte militärtjänst. De firar inte födelsedagar eller högtider som jul, lucia, mors eller fars dag, valborgsmässoafton etc. Ett Jehovas vittne ska inte ta del av aktiviteter såsom att sjunga, rita, vara med på fester, äta eller dricka i samband med dessa högtider (Éssen 2008: 132-136). Gustafsson skriver att detta kan ställa till problem för skolbarn och förskolebarn. Han skriver vidare att konflikter med samhället kan uppstå då Jehovas vittnen inte för sin egen- eller för sina barns del vill ta emot blodtransfusioner (Gustafsson 2011: 200). På frågan varför Jehovas vittnen inte vill ta emot blod svarar man att Gud anser att blodet representerar livet: "Så vi tar inte emot blodtransfusioner eftersom vi vill följa Guds lag och eftersom vi vill visa respekt för honom som livets upphovsman". (<http://www.jw.org/sv/jehovas-vittnen/faq/jehovas-vittnen-varf%C3%B6r-inte-blodtransfusioner>). Jehovas vittnen anser också att själen finns i blodet varför man heller inte får äta blodmat. De hänvisar till Bibeln och bland annat Moseboken 17: 14: 'Ty allt köttets själ är dess blod genom själen i det. Därför har jag sagt till Israels söner': "Ni skall inte äta blodet av något som helst kött, ty allt köttets själ är dess blod. Var och en som äter det skall utrotas" (<http://www.jw.org/sv/jehovas-vittnen/faq/jehovas-vittnen-varf%C3%B6r-inte-blodtransfusioner>). Som aktiv medlem i Jehovas vittnen förväntas man arbeta ideellt och delta i samlingar och möten. Förutom att knacka dörr där medlemmar erbjuder sina skrifter och inleder samtal om Bibeln ingår aktiviteter såsom bibliska föredrag, Vaktornsstudium, tjänstemöten där praktiska frågor och problem såsom rätten att vägra ta emot blodtransfusioner tas upp samt lektioner där man lär sig argumentera för sin sak. Dopet fyller en stor och viktig funktion inom Jehovas vittnen. Dopet sker inte när barnen är spädbarn utan i tidiga tonåren eller i vissa fall tidigare.

Jehovas vittnen anser sig själva inte vara en sekt. De hänvisar till att de inte brutit med någon etablerad religion. Deras definition av en sekt är:

"En sekt har definierats som en grupp som brutit sig loss från en etablerad religion. Jehovas vittnen har inte brutit sig loss från någon annan religiös grupp. I stället menar vi att vi har återställt den form av kristendom som utövades under det första århundradet". (<http://www.jw.org/sv/jehovas-vittnen/faq/inte-en-sekt/>)

Det är en definition som tidigare kritiserats av andra som alltför enkel, vilket också tagits upp i denna uppsats. Nylund skriver att alla lägre befattningar inom Jehovas vittnen tillsätts uppifrån och att pionjären, den erkände medlemmen, är längst ner på skalan vilket gör organisationen till ett typexempel på sektpyramiden. Han påpekar också att den vanlige medlemmen inte kan påverka lärans tolkning eller församlingens utformning. En kvinna kan aldrig bli ledare (Nylund: 267). Esséns beskriver Jehovas vittnen som sekteristiska på många olika punkter. Några av dessa är tolkningsföreträde - att de anser sig ha den enda sanna tron, att de inte får ifrågasätta läran, ledarna eller reglerna etc. Ytterligare ett exempel är på vilket sätt man behandlar de som hoppat av eller blivit uteslutna i form av att inte längre ha någon kontakt i syfte att få personen ifråga att komma tillbaka till gemenskapen i gruppen (Essén 2008: 138). Stiftelsen Föreningen Rädta Individerna anser att Jehovas vittnen är en sekt då den manipulerar människor och använder sig av många av de kontroller som Steven Hassan skriver om.

1.8 Hare Krishna

Hare Krishna-rörelsen är en hinduisk rörelse som startades av indiern A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada i USA 1966. På engelska heter den Society for Krishna Consciousness, ISKCON. ISKCON har rötter i en gammal hinduisk religiös tradition och centralgestalten är 1500-talsmystikern Chaitanya som anses vara en inkarnation av Krishna (Nye 2004: 187-188). Rörelsens livsåskådning bygger på uppfattningen om själens odödlighet och läran och tron på reinkarnation. Man tror på karma, där själen anses vandra genom olika kroppar och påverkas av tidigare handlingar. Människans högsta mål antas vara att utveckla kärlek för Gud, Krishna, och att efter döden uppnå Hans andliga rike och slippa återfödvas (Sardella 2011: 275-276). Inom Hare Krishna-rörelsen förväntas anhängarna rikta in sina liv på Krishna och därigenom uppnå fullt "Krishnamedvetande". För att uppnå det räcker det inte med den

rätta tron utan det kräver också ett starkt engagemang. Till exempel är det viktigt att varje dag sjunga mantrat i Krishnas namn:

"Hare Krishna, Hare Krishna, Krishna, Krishna, Hare Hare. Hare Rama, Hare Rama, Hare Rama, Hare Hare".

(<http://www.harekrishnastockholm.com/> 140107)

Detta mantra ska sjungas 1728 gånger per dag, vilket tar ungefär två timmar. Medlemmar förbinder sig att följa fyra levnadsregler i syfte att fördjupa sin meditation och för att övervinna den kroppsliga och materiella världen och dess begär: inget våld, inget hasardspel, inga droger och inget otillåtet sex. Till droger såsom alkohol och tobak inkluderas även kaffe, te och choklad. En vegetarisk diet ska hållas och förutom kött, fisk, och ägg finns en del annat reglerat gällande vad man som Hare Krishna-anhängare inte ska äta. Med otillåtet sex menas att ej ha sex utanför äktenskapet och då bara i syfte att "nya Krishnamedvetna barn ska födas" (Nye 2004: 188-189). Religionen genomsyrar den Krishnahängivnes vardag varför religionen blir en livsstil och kultur. Levnadsregler i olika former finns i den heliga skriften Bhagavad-Gita (<http://www.harekrishnastockholm.com/>).

Enligt rörelsens egna uppgifter är det ungefär 400 000 människor som har någon typ av engagemang i Hare Krishna (2005). Till Sverige kom rörelsen 1973. Antalet medlemmar har kraftigt minskat i Sverige på grund av interna konflikter och ledarskapsproblem. Så kallade heltidsmedlemmar var år 1997, inklusive barn, 200 personer för att knappt tio år senare vara 30 personer. Mellan några hundratal och ett par tusen svenskar uppges ha någon typ av engagemang (2011). Hare Krishnas svenska centrum är Korsnäs gård söder om Stockholm. Till dem hör också Almviks gård som ligger utanför Järna och bedrivs som jordbrukskollektiv. I Stockholm har Hare Krishna sitt tempel vid Fridhemsplan där de även driver restaurang och butik med försäljning av kryddor, rökelse litteratur etc. Böcker och skrifter säljs även av medlemmar på gator och torg. Hare Krishna är fortfarande en starkt missionerande rörelse med internationell inriktning (Nye 2004: 189). Till Krishnarörelsens syften och mål hör att sprida medvetenhet om Krishna och att systematiskt sprida andlig kunskap i samhället och utbilda människor i andligt liv för att, som de anser, kunna "korrigera obalansen i livsvärderingar och att uppnå verklig enighet och fred i världen" (<http://www.harekrishnastockholm.com/kulturen.html>).

2. Metod

Jag har valt att göra en studie där jag tittar närmare på fyra intervjuer och sex berättelser skrivna av avhoppare från Jehovas vittnen och Hare Krishna. Jag använder mig av en kvalitativ metod med tematisk analys. Boyatzis (1998) beskriver tre olika sätt att använda tematisk analys: teoridrivet-, forsknings- och datadrivet angreppssätt. Jag har valt att använda mig av ett datadrivet angreppssätt, vilket är att föredra då det inte finns mycket av tidigare forskning kring detta område. Att använda ett datadrivet angreppssätt innebär att utgå från en eller flera texter och utifrån dessa arbeta fram teman. Koderna med dess teman har arbetats fram utifrån empirin. Efter att ha läst texterna ett flertal gånger arbetade jag fram huvudteman utifrån texternas innehåll. Det blev fem teman i form av skola, familj, fritid, välbefinnande och samhälle (bilaga 1). Nedan följer en beskrivning av dessa teman:

Skola: Detta tema behandlar upplevelser under skolåren och tar upp synen på fortsatt utbildning. Undertemana tar upp positiva och negativa erfarenheter, föräldrars instruktioner av hur deras barn ska agera i skolan samt syn på utbildning och fortsatta studier.

Familj: Temat familj inkluderar även släkt och vänner. Det tar upp relationen till familj och övrig släkt och vänner samt om huruvida barnen hade vänner utanför Jehovas vittnen respektive Hare Krishna. Här tas även boendeförhållanden upp.

Fritid: Syn på fritid och fritidsaktiviteter efter skolan, på helger och lov. Vilken typ av aktiviteter som uppmuntrades hemifrån tas här upp.

Välbefinnande: Detta tema tar upp fysiskt och psykiskt välbefinnande och hur barnen uppfattade att de mårde under uppväxten. Tillgång till sjukvård och återkommande begrepp tas upp under detta tema.

Samhälle: Samhälle inkluderar gruppens syn på samhället och omvärlden och hur de betraktar oliktankande. Vad fick barnen lära sig om samhället utanför Jehovas vittnen respektive Hare Krishna?

Kodning och analys tar hänsyn till följande koder: utanförskap, frizon och kontroll.

Att använda sig av publicerade intervjuer och berättelser har för- och nackdelar. Den största fördelen är att de finns tillgängliga. I intervjusituationen redovisas frågorna som ställts vilket bidrar till en öppenhet. Personernas svar citeras, men läsaren kan inte vara säker på att allt tagits med då intervjuaren kan ha redigerat bort delar. Berättelserna finner jag intressanta eftersom avhopparen med egna ord beskriver sina erfarenheter och läsaren får ta del av det avhopparen väljer att ta upp. Det kan dock bli vinklat eftersom det som publiceras just är det avhopparen väljer att ta upp. En nackdel då det gäller att studera berättelser är att det inte går att ta upp ett ämne som skribenten valt att inte ta upp samt att det inte går att ställa följdfrågor. Detta är begränsningar jag hållit i minnet medan jag arbetat med texterna. Jag har använt mig av rena citat och inte författarens sammanfattningar.

Min empiri bygger på tidigare publicerade texter vilka jag behandlar som intervjuer. Tillvägagångssättet i denna studie pendlar mellan tidigare forskning och empiri. Ett alternativ hade varit att intervjua avhoppare. Det hade då varit möjligt att få en djupare förståelse och utförlig beskrivning av upplevt utanförskap. Detta är dock en mycket svår grupp att göra intervjuer med. Att intervjua barn hade dessutom varit etiskt olämpligt eftersom de ofta är rädda för människor utanför sin grupp. Att kritisera den lära de uppfostrats inom är bland de värsta medlemmarna kan göra och leder ofta till uteslutning. Att intervjua barn som är med i Jehovas vittnen eller Hare Krishna skulle med stor sannolikhet inte ge svar på mina frågor. Detta då, åtminstone den förstnämnda gruppens barn, har övat in färdiga svar på frågor som kan uppkomma i olika situationer, och inte utgår från sig själva. Barnens föräldrar skulle troligtvis inte heller låta sina barn delta i en intervjustudie. Då det är ett känsligt ämne där många kan tänkas må dåligt lång tid efter att ha hoppat av eller uteslutits ansåg jag att det kan vara etiskt tveksamt även då det gäller vuxna att genomföra en intervjustudie på C-uppsatsnivå. Det kan också vara svårt att få avhoppare att ställa upp, kanske för att det är jobbigt att prata om eller att de vill "lämna det bakom sig". Jag har undersökt möjligheten på Hjälpkällans hemsida där det finns ett forum för studenter, journalister etc. att söka kontakt med avhoppare. Jag har noterat att de flesta fått få eller inga svar. Det ter sig med andra ord svårt att finna avhoppare som vill ställa upp i intervjuer. Att finna avhoppare som dessutom vuxit upp inom en sekt torde vara än svårare. Ytterligare en orsak till att få vill delta skulle kunna vara att de känner skuld och skamkänslor för att de själva varit med och värvat

medlemmar till sekten som de senare tagit avstånd ifrån. Trots att en intervjustudie hade kunnat ge mycket kunskap anser jag att detta tillvägagångssätt med att studera texter kan vara till gagn för vidare forskning.

Jag har valt att beskriva de sekter uppsatsen kom att inkludera, Jehovas vittnen och Hare Krishna, relativt utförligt. Med relativt utförligt menar jag i förhållande till uppsatsens storlek. Detta då jag anser att det ger en annan förståelse för barnens situation i sekter om läsaren får kunskap om sekten i allmänhet. Som ett exempel är det viktigt att känna till att vissa sekter ser detta liv enbart som en transportsträcka till nästa, då allt det goda kommer att inträffa. Hur nästa liv blir kan tros vara beroende på hur detta levs varför rädsla och skuld kan upplevas av barn där de "gör fel", det vill säga kanske följer skolans regler i stället för sektens till exempel. Jag har också valt att beskriva manipulation ingående. Som Robert Lifton skriver i förordet till Margaret Thaler Singers bok (2003) om sekter är (psykisk) manipulation kärnan och en förutsättning för att kunna förändra människor på det sätt sekter gör (xi).

2.1 Material

Barn som växt upp i sekter är ett område där få studier gjorts. Personer kan, som tidigare nämnts, under lång tid kan må dåligt på grund av det de utsatts för inom sekten och en del känner skuld och skam inför det faktum att de värvat andra till att blir medlemmar. Jag hade först svårt att hitta berättelser med relevant information och mycket av det som kom fram efter sökning på Internet fick sorteras bort. Det kunde vara korta inlägg med mycket lite information, långa inlägg men som bara i förbifarten berörde detta ämne etc. Den första berättelse jag fann och bedömde att jag kunde använda mig av var skriven av en flicka som växt upp inom Jehovas vittnen. Det visade sig att det var den sekt jag hittade mest information om och där jag fann ett flertal berättelser skrivna av före detta medlemmar. Att dessa berättelser dök upp först tror jag beror på att Jehovas vittnen är förhållandevis stora i Sverige. Eftersom jag inte ville fokusera på bara en sekt valde jag ytterligare en utefter vilket material som fanns att tillgå. Det resulterade i Hare Krishna. När jag fann berättelser skrivna av före detta medlemmar av Jehovas vittnen och Hare Krishna tyckte jag att det skulle kunna

bli en intressant kontrast. Detta då Jehovas vittnen bor och lever ute i samhället, om än gärna i nära anslutning till varandra, till skillnad från Hare Krishna där de aktiva medlemmarna lever i kollektiv och, vid tiden för de barnen vars berättelser är med i denna uppsats, hade sin egen skola på den gård de bodde och arbetade.

Vid sökning på Internet har jag använt mig av sökord såsom "barn + sekt", "att växa upp i en sekt", "growing up Jehova's witness", "growing up Hare Krishna", "growing up in a cult". Jag har också sökt berättelser i biografisk form där jag tagit hjälp av FRI: s (Stiftelsen Föreningen Rädda Individens) litteraturlista. Jag har träffat en av deras representanter för samtal kring litteratur och om manipulativa sekter i allmänhet. Det resulterade i tre berättelser ur boken *Sektbarn* och en berättelse ur boken *Manipulering pågår*. Då det var svårt att hitta ett flertal relevanta berättelser skrivna av personer i Sverige och jag inte ville ta flertalet ur en och samma källa valde jag att söka efter även utländska berättelser. För att det inte skulle bli för "spretigt" valdes berättelser från ett land, USA, vilket var det land den första berättelsen som dök upp kom från. De amerikanska berättelserna handlar alla om Jehovas vittnen. Även om Jehovas vittnen i USA och Sverige inte nödvändigtvis skiljer sig mycket från varandra befinner de sig i olika kontext. Länderna har olika kulturer och olika regelsystem. Barnen lever inte i samma sammanhang. Exempelvis är det i Sverige förbjudet att aga sina barn och skolplikten är grundlagstiftad. I USA råder också skolplikt men reglerna för skolgång varierar från stat till stat. Många av de privata skolorna bedrivs där av religiösa grupper vilket inte är vanligt i Sverige (www.skolverket.se).

Personerna vars berättelse ingår i studien skiljer sig åt i ålder vilket gör att vissa företeelser kan ha förändrats över tid. De personer som ingår i studien har själva valt att lämna sekten eller blivit uteslutna. Jag har valt att inte skriva om tiden efter att "respondenterna" lämnat sekten. Undantaget nämns två personer, under temat familj/släkt, som lämnade eller blev uteslutna ur Jehovas vittnen när de var minderåriga och fortfarande bodde hos sina föräldrar. Valet av metod gör det inte möjligt att fördjupa förståelsen eller ställa följdfrågor. Givet dessa förutsättningar menar jag att detta sätt att angripa problemet kan ge ökad kunskap och förståelse. I fyra av texterna jag utgått ifrån används sekundärdata.

Sekundärmaterial kan vara lika relevant som det material som forskaren själv skapat, primärmaterial, men är oftast inte lika hållbart. Detta då det är konstruerat i andra syften och tolkats av någon annan (Aspers 2007: 189). Tre personer intervjuas av en journalist tillika författare av boken *Sektbarn*. Essén (2008) ger läsaren ytterligare information varvat med sina frågor och de intervjuades svar. För att materialet ska vara så hållbart som möjligt har jag endast använt mig av respondenternas citat vid kodning och analys. Några undantag finns när det gäller bakgrundsuppgifter såsom var de bodde, hur familjestrukturen såg ut etc.

Jag har i arbetet med kodning och utformandet av teman använt mig av citat i de fall berättelsen inte är skriven av den före detta sektmedlemmen själv. De övriga sex personerna har själva skrivit om sin uppväxt. Berättelserna tar inte alla upp samma saker och de skiljer sig mycket i omfattning. Här följer en kort bakgrundsbeskrivning av de tio personerna. Den skiljer sig åt i stil och innehåll eftersom personerna beskriver sin bakgrund olika mycket och på olika sätt. Jag nämner situationen för de två barn som bor hos sina föräldrar som är medlemmar i Jehovas vittnen trots att de själva inte är det eftersom det kom att spela en central roll i deras liv. De fem förstnämnda är uppväxta i Sverige och de andra fem i USA:

Noomi: Noomi är i 30-årsåldern och växte upp i Jehovas vittnen. Hon lämnade rörelsen när hon var 14 år. Eftersom hon var minderårig var hon tvungen att bo kvar hemma hos sina föräldrar. Efter utträdet betraktades hon inte längre som en fullvärdig familjemedlem utan var tvungen att följa regler om var i hemmet hon fick vistas beroende på vilka andra som befann sig där.

Ewa: Ewas mamma värvades till Jehovas vittnen när Ewa var något eller ett par år gammal. Hon och hennes två syskon blev också medlemmar medan pappan stod utanför. Ewa upplevde att hon inte kunde leva upp till deras krav på att vara perfekt hela tiden. Ewa ljög om att ha haft sexuellt umgänge för att på så sätt bli utesluten ur Jehovas vittnen. Efter det blev hon utstött av familj och vänner. Ewa mådde mycket dåligt och blev flera år senare åter medlem. Hon fick tillbaka sin familj och kontakten med gamla vänner. Ewa lämnade åter rörelsen år 1990.

Christoffer: Christoffer har växt upp inom Hare Krishna sedan tre års ålder och lämnade rörelsen vid 13 i samband med att han misshandlats av sin mamma och blivit placerad i fosterfamilj. I samband med att Christoffers mamma gick med i Hare Krishna skilde sig föräldrarna och mamman tog med sig Christoffer och gömde sig utomlands. Efterlysning via Interpol gav inget resultat och Christoffer hittades inte. Hans pappa hade ensam vårdnad om Christoffer, men de har inte haft kontakt under uppväxtåren. Christoffer har bott på Hare Krishnas gård Almvik och på en av deras skolor i Indien.

Maja: Maja har växt upp under 80- och 90-talet i en mindre svensk stad tillsammans med föräldrar och fyra syskon. Hela hennes familj och släkt tillhörde Jehovas vittnen och en stor del av de som växte upp i Majas stad tillhörde organisationen. Maja lämnade församlingen efter att ha fått nog av lögnar och kränkningar, som hon beskriver det. Hon var då 16 år och bodde hemma hos sina föräldrar. Då Maja hunnit döpa sig drabbades hon värre än om hon inte gjort det. Jehovas vittnens uteslutningskommitté uppmanade henne, efter övertalningsförsök att stanna kvar, att i stället bli utesluten eftersom det då är lättare att bli förlåten och få komma tillbaka. De skrev in "otillåtet sexuellt umgänge" som anledning trots att Maja egentligen inte medgett det. Efter det blev Maja utstött av sin familj och hon skulle helst inte vara hemma, alternativt stanna på sitt rum om andra från Jehovas vittnen var på besök. Situationen hemma blev ohållbar och Maja fick hjälp till eget boende. Majas var minderårig, men hennes föräldrar ville inte försörja henne om hon flyttade hemifrån. Detta gjorde det svårt för Maja att studera vidare.

Sandra: Sandra har växt upp inom Hare Krishna på Korsnäs- och Almviks gård. Hon och hennes syster växte till stor del upp utan sina föräldrar då de reste runt för att dra in pengar till Hare Krishna och sprida dess lära. Sandra gick i en form av internatskola på Korsnäs gård från fyra till tio års ålder och bodde tillsammans med andra barn och en lärare i en kombinerad skol- och sovsal. Efter föräldrarnas skilsmässa följde ett kringflackande liv och Sandra gick tidvis i Hare Krishnas skola, en kortare period i kommunal skola och under två år i USA gick hon inte i skola alls. Från 14 års ålder bodde hon utan sin familj på Almviks gård där hon också arbetade. När Sandra hörde att Almviks unga flickor skulle bli bortgifta och när hon förstod att hon skulle bli tvingad att gifta sig lämnade hon gården och reste till sina farföräldrar.

Craig: Craig, född 1992, växte upp inom Jehovas vittnen, men hoppade av vid 16 års ålder. Detta då han insåg att han inte kunde tänka sig att dedicera hela sitt liv åt Gud. Han insåg att han inte skulle ha kunnat förverkliga sin dröm om att arbeta med film. Han önskar att han hoppat av tidigare.

Jerry: Jerrys mamma och en stor del av släkten på mammans sida gick med i Jehovas vittnen när Jerry gick på lågstadiet. Han minns att han som riktigt liten fick göra samma saker som andra barn i hans ålder men att det ändrades i samband med inträdet i Jehovas vittnen. Jerrys pappa var inte medlem i Jehovas vittnen vilket gjorde att han, trots församlingens negativa inställning, tilläts studera vidare efter grundskolan. Jerry döptes när han var 15 år och var medlem i Jehovas vittnen i 20 år. När han öppet ifrågasatte att jorden skulle gå under 1975 blev han kritiserad och ansågs av en del ha en bristande tro. I samband med en flytt upptäckte den nya församlingen att Jerry undervisade i psykologi vilket inte stämde överens med deras lära. Därefter tog han mer och mer avstånd från Jehovas vittnen.

Keith: Keith, född 1968, växte upp med föräldrar och tre äldre bröder. Hans pappa var äldste och en betydande person i församlingen. Pappan föddes in i Jehovas vittnen och mamman från sex års ålder. Föräldrarna började tvivla när jorden inte gick under år 1975 som Jehovas vittnen förutspått. Efter att föräldrarna så småningom lämnade Jehovas vittnen hade barnen ingen kontakt med tidigare vänner eller mor- och farföräldrar. Föräldrarna fortsatte dock att uppfostra barnen i Jehovas vittnens anda och de umgicks inte med andra barn.

Jennifer: Jennifer växte upp i en strikt familj som tillhörde Jehovas vittnen. Hon utsattes för sexuella övergrepp inom familjen. Jennifer flyttade från sitt barndomshem när hon var 22 år och påbörjade processen att lämna Jehovas vittnen några år senare. En bidragande orsak var det hyckleri hon anser sig ha upplevt. Det avgörande steget tog hon i samband med att hennes mamma ville att hon skulle skilja sig och hitta en man inom Jehovas vittnen.

Kimberly: Kimberly växte upp med en mamma som var medlem i Jehovas vittnen medan hennes pappa inte var det. Kimberlys halvsyskon på mammans sida var med i Jehovas vittnen. Pappans barn från tidigare äktenskap var det inte. Från 13 års ålder kände Kimberly pressen från sin mamma att döpa sig. När Kimberly var 15 år började hon ifrågasätta sin tro och det faktum att hon inte valt den själv. Kimberly döptes aldrig vilket gjorde det mindre

svårt att hoppa av några år senare. Hon lämnade rörelsen som troende kristen även om hon inte längre trodde på Jehova.

2.2 Förförståelse

Mitt val av ämne grundar sig främst i ett intresse för hur barn under uppväxten påverkas av att växa upp i en, i olika grad, sluten sekt. Jag har en uppfattning om att tillvaron för barn som växer upp i en miljö av starka religiösa åsikter, där det inte finns utrymme att reflektera och ifrågasätta tron, skulle sett annan ut om de inte "fått det med sig" sedan tidiga år. Det gäller inte bara religiösa- utan även politiska- och många andra åsikter. Jag har själv varit aktiv i anhängarföreningen FRI (Föreningen rädda individen). Jag kontaktade FRI för många år sedan efter att jag blivit inbjuden av en vän att delta i en kurs som jag tyckte verkade ha märkliga syften och lite för enkla lösningar på större, samhällsrelaterade, problem. På senare år har FRI ombildats till en stiftelse där jag har en liten roll som sekreterare. Innan dess har jag vid många tillfällen kommit i kontakt med avhoppare från sekter och framförallt anhängare till personer som är med i sekter. Jag har dock ytterst lite kunskap om barn som växt upp i sekter. Jag har inte själv varit med i någon sekt. Hermeneutikern Hans-Georg Gadamer skriver att alla läsare närmar sig varje text med en förförståelse och att det utan viss förförståelse gör tolkning omöjlig (Bergström & Boréus 2000: 26). I denna uppsats har jag försökt hålla mig så objektiv som möjligt. I detta sammanhang innebär det att jag sätter en parentes kring min egen erfarenhet.

2.3 Urval och generalisering

För att berättelserna skulle vara relevanta måste de handla om en person som fötts in i en sekt eller blivit medlem under sina första levnadsår. Det visade senare komma att bli avhoppare från Jehovas vittnen och Hare Krishna. Tio personers berättelse av hur det var att växa upp i en sekt. Åtta av dem har växt upp i Jehovas Vittnen och två av dem i Hare Krishna. Fem av personerna har växt upp i Sverige och fem i USA. Berättelserna kommer från publicerad litteratur alternativt berättelser publicerade i form av blogg eller essä på Internet där personerna själva skriver om sin uppväxt. Jag gör inte anspråk på att kunna generalisera

resultaten utifrån denna studie till att gälla alla som växt upp inom Jehovas vittnen respektive Hare Krishna. Reliabilitet handlar om tillförlitlighet och om huruvida andra forskare kan komma fram till samma resultat (Kvale 1997: 207-208). Jag har inte haft möjlighet att be någon annan person läsa citaten och analysera dessa, men i likhet med den forskning som ändå finns går det att se likheter med det material jag utgår ifrån.

Litteratur som använts i denna studie är:

Noomis berättelse ur *FRI tanke, Sans magasin*

Ewas berättelse ur *Manipulering pågår*

Christoffers berättelse ur *Sektbarn*

Majas berättelse ur *Sektbarn*

Sandras berättelse ur *Sektbarn*

Craigs berättelse *Growing up as a Jehovahs Witness*

Jerrys berättelse *Growing up in a religion of hate*

Keiths berättelse *Growing up in and out of the Jehovah's Witness cult*

Jennifers berättelse *Growing up Jehovah's Witness*

Kimberlys berättelse *My story: Growing up as a Jehovah's Witness*

2.4 Etik

Uppsatsen tar upp barns situation i sekter. Detta kan vara ett känsligt ämne och många som växt upp i sekter har mått- eller mår dåligt av de psykiska och eller fysiska övergrepp de utsatts för. De analyser som är gjorda på berättelser är skrivna av personer sedan de blivit vuxna. Berättelserna är publicerade av personerna själva i form av blogg eller essä eller i bokform där de godkänts av intervjupersonerna. De tre personer som intervjuats i boken *Sektbarn*, heter egentligen något annat, men jag använder de namn som står i texterna.

3. Teman

Skola:

I de åtta berättelser som är skrivna av före detta Jehovas vittnen beskrivs en känsla av utanförskap i skolan. Samtliga tar upp att de inte fick fira högtider eller vara med på vissa aktiviteter i skolan. Exempel på högtider och aktiviteter är luciatåg, födelsedagsuppvaktningar, halloween, mors och fars dag, jul- och påskpyssel etc. Andra exempel som tas upp är att inte få följa med på skolresa, teater, klassfest, skolkarneval eller sitta med i klassrummet när läraren läste högt ur en barnbok med "demoniska inslag". Demoniska inslag var till exempel troll, häxor och änglar. Avhopparna berättar att de vid sådana tillfällen fick sitta i biblioteket eller i korridoren och läsa. Fyra av de åtta tar upp att de upplevde det jobbigt att förklara och argumentera för varför de ibland inte fick vara med sina klasskamrater under lektionstid och varför de inte fick leka tillsammans på rasterna. Det framkommer att de lärt sig hemifrån hur de ska svara när de får frågor i skolan som berör tron. Noomi berättar att föräldrarna poängterade att det var viktigt att aldrig säga att hon inte fick vara med utan att hon skulle säga att hon inte ville på grund av att det stred mot Bibelns lära. Hon skriver:

"Före skolstarten hade jag fått förbereda mig noggrant inför alla frågor som skulle komma. Mina föräldrar låtsades vara skeptiska lärare eller klasskamrater och jag fick lära in mina argument. Alla barn till Jehovas vittnen får lära sig samma svar ur en broschyr kallad Skolan och Jehovas vittnen" (Noomi: 3).

Maja beskriver att hon tyckte att det var svårt att förklara för sina klasskamrater varför hon ibland inte fick göra samma sak som dem:

"När jag gick i ettan frågade till exempel alla varför jag inte firade födelsedagar. Då hade jag fått lära mig en historia om att det i Bibeln står om en födelsedag, där en person ville ha ett huvud på ett fat. Det kändes märkligt att vara tvungen att säga så och det var ju ingen som förstod den förklaringen, allra minst jag själv" (Essén 2008: 95).

Ewa beskriver liknande upplevelser:

"Jag kände mig mycket ensam och det var ett dilemma varje gång jag skulle försvara min tro. Jag visste ju just inget mer än att Gud hette Jehova och att jorden skulle bli ett paradiset för alla vittnen, medan de andra skulle dö

i Harmageddon. Och så att vi inte fick fira några högtider som jul, påsk och födelsedagar. Jag hade svårt att argumentera för min sak i skolan och började förstå att det kanske var bättre att vara tyst om vad vittnena trodde på. Men det var för sent – jag var annorlunda och blev mobbad för min tro” (Ewa: 135).

Att bli mobbad eller att klasskamraterna retade dem för att de var annorlunda på grund av sin tro återkommer i ytterligare två berättelser. Några av avhopparna från Jehovas vittnen skriver att de försökte värva medlemmar i skolan, vilket kan antas ytterligare förstärka klasskamraternas syn på dem som annorlunda:

”I början förkunnade jag ivrigt för mina nya klasskamrater att de alla snart skulle dö i ’Harmageddon’ om de inte insåg ’sanningen’. De kanske fick sjunga julsånger, men jag skulle i alla fall få evigt liv, medan de själva skulle dö inom en snar framtid!” (Noomi: 3).

Förutom att barnen blev instruerade av föräldrarna hur de skulle svara på frågor om sin tro i skolan blev de också lärda att de inte fick leka med barn som inte tillhör Jehovas vittnen:

”Jag var förbjuden att vara med de världsliga barnen och var tvungen att hela tiden hitta på olika ursäkter för att inte kunna träffa dem” (Essén 2008: 95).

Kimberly beskriver hur ensam hon var i skolan och hur hon vid ett tillfälle hanterade situationen på skolgården när hon fick kontakt med en flicka som inte tillhörde Jehovas vittnen och som hon därför inte var tillåten att umgås med:

”Vid sex års ålder hade jag inga vänner i skolan eftersom de två jag hade som också var Jehovas vittne hade flyttat. Jag kommer ihåg hur jag satt i gungan bredvid en ’världslig’ klasskamrat när jag plötsligt insåg att jag höll på att bli vän med henne. Genast förklarade jag för henne att jag inte var tillåten att bli kompis med henne. Jag förklarade också att jag ibland glömmet och bad henne att påminna mig om att inte prata med henne i framtiden”. (Kimberly: 2, min översättning).

Något som påminner om kulturella olikheter mellan de två länderna är två av de amerikanska pojkarnas berättelse om hur de känt sig avvikande i skolan efter att, i trons namn, tagit avstånd från att hylla flaggan. Jerry skriver:

”Vi skulle alla göra honnör för flaggan, men jag vägrade att stå upp och vägrade orubbligt att deklamera ”Satans ord”. Därefter var jag tvingad att konfrontera min lärare. Efter att ha blivit slängd i väggen, blev jag kallad kommunist och andra saker som jag inte förstod. Från och med den händelsen var skolan ett helvete för mig” (Jerry: 5, min översättning).

De flesta beskriver skolan i negativa termer på grund av att de känner sig annorlunda och utanför. Jerry tillhör dem, men berättar också i positiva ordalag att han blev känd i skolan för att veta mycket om religion och att andra som hade frågor i ämnet ofta sökte upp honom för att ställa frågor. Noomi beskriver skolan som en frizon, den enda neutrala platsen där hon för första gången såg ett alternativ till den lära hon växt upp med. Hon skriver att om hon inte fått träffa andra, ”vanliga barn” i skolan hade hon förmodligen aldrig tagit sig ur Jehovas vittnen. Hon skriver:

”Det hade säkert varit enklare att gå i en skola med bara Jehovas vittnen. Ingen skulle ha ifrågasatt min livsstil eller tro. Vi skulle ha haft hård kontroll över varandras förehavanden och lärarna skulle ha delat föräldrarnas värderingar. Jag skulle inte ha fått insyn i samhället utanför, inte heller några verktyg för att förändra vare sig världen omkring mig eller min egen situation” (Noomi: 3).

Barnen som växte upp i Hare Krishna träffade sällan andra barn eftersom de gick i skola på Korsnäs gård, respektive Almviks gård, där de också bodde. Skolan kallades guru-kula, eller guruns skola, på svenska. Sandra berättar att barnen bodde tillsammans med sin lärare i en gemensam sov- och skolsal. De båda avhoppade från Hare Krishna berättar att undervisningen till stor del baserade sig på religiösa inslag. De skulle lära sig många heliga skrifter på Sanskrit utantill och de skulle be Hare Krishna-mantrat med hjälp av radband. För vuxna tog det cirka två timmar att rabbla mantrat så många gånger som förväntades. Barn skulle be hälften så mycket, berättar Sandra. Christoffer sammanfattar sin syn på skolan i på Almviks gård så här:

”Det var en skitskola där de lär barnen om Krishna och sådant. En kille var lärare, men de är inte så väldigt snälla mot barn som vanliga människor är. De lär barnen en massa strunt ur sina böcker och får barnen att tro på det. Vi fick också läsa matte, svenska, engelska och en massa Krishna-verser. Dem skulle vi lära oss utantill, från Prabhupadas böcker” (Essén 2008: 189).

Sandra beskriver en skola där myndigheter hade ytterst lite insyn och hon upplevde det som om de traditionella ämnena i skolan fanns på schemat för att det ska vara så enligt skollagen, men att det inte lades lika stor vikt vid de ämnena som att läsa heliga skrifter. Hon menar att det sistnämna skedde på bekostnad av skolans huvudämnen:

"Själv hade jag problem med matematik. Vi var ju tvungna att ligga på samma nivå som andra, vanliga skolor, men lektionstiden för att nå dit var mycket kortare för oss, då vi skulle ägna oss åt viktigare saker, som Bhagavagita-läsning" (Essén 2008: 148).

Hon beskriver vidare att ämnen, i detta fall samhällskunskap, fanns med i undervisningen men var något som de inte skulle ta på allvar:

"När vi till exempel läste samhällskunskap, sade läraren att 'det här måste ni lära er, annars får skolan stänga och ni får gå i en skola med köttätare istället. Ni måste lära er detta, men egentligen är det inte sant'" (Essén 2008: 149).

Skolansvariga i Järna kommun bestämde att Hare Krishna-barnen under en tid skulle ha obligatorisk undervisning i en vanlig klass en lektion i veckan. Sandra berättar att de inte fick prata med barnen som gick i den kommunala skolan och att den representant från Hare Krishna var med dem under lektionstimmen:

"Vi blev förstås tillsagda att inte prata med karmi-barnen. De var ju köttätare och orena. Trots detta försökte vi göra grupparbeten med dem och vi var ibland tvungna att prata med dem i alla fall. Men vi lämnades aldrig ensamma i klassrummet, utan det var alltid någon från Hare Krishna med oss" (Essén 2008: 150).

Både Christoffer och Sandra vittnar om utbredd åga och misshandel i skolan. Ibland användes tillhyggen såsom pekpinnar och käppar. En av dem berättar om ett tillfälle:

"Läraren lyfte mig i båda öronen flera gånger och så att huden bakom örat sprack och det började blöda" (Essén 2008: 147).

Christoffer som vid sju års ålder skickades till en av Hare Krishnas guru-kula skolor i Indien, beskriver en skolperiod som påverkade honom mycket både fysiskt och psykiskt. Om undervisningen säger han:

"I Indien fick jag lära mig att prata bengali, som de pratar därnere, men det har jag glömt för länge sedan" och
"Man skulle lära sig att tro på deras gud och på vad deras ledare säger. Det som står i deras böcker. På morgonen fick vi gå upp tidigt för att duscha i kallt vatten. Alla barnen var ledsna då, men man fick inte gråta och ingen tröstade oss heller, för den delen" (Essén 2008: 191).

När det gäller syn på utbildning och framtidsutsikter tar hälften av de som växt upp inom Jehovas vittnen upp att de tidigt uppfattade det som om de hade framtiden förutbestämd. Eva skriver att hennes mål var att klara av skolan så fort som möjligt så att hon sedan kunde ägna sig åt Jehovas vittnen på heltid, först som pionjär och sedan missionär. Noomi skriver:

"Jag hade min framtid utstakad. Jag skulle gå ut skolan och sedan skulle jag ägna mitt liv åt att predikoverksamhet. Jag skulle ta ett jobb som inte distraherade mig från det jag var ämnad att göra (de flesta i min församling arbetade med städning). Att studera vidare var inget jag ens funderade på då" (Noomi: 3).

Fem av åtta anser att Jehovas vittnen har en negativ syn på utbildning. En av dem skriver att det var få i hennes församling som gick på gymnasiet utan endast fullföljde den obligatoriska grundskolan. Barnen som växt upp i Hare Krishna berättar inte om några tankar kring framtida studier. Det ter sig inte ha funnits i deras tankevärld då de inte kommit in på det i samband med frågor kring skola och skolgång. Tankar kan dock ha funnits, även om de inte fått direkta frågor kring det i intervjusituationen.

Familj:

Alla berättelser tar upp att barnen endast får umgås med Jehovas vittnen respektive Hare Krishna. Hur de umgås inom familjen och hur de bor är dock något som skiljer sig mycket åt mellan de två sekterna. Sandra som växt upp inom Hare Krishna bodde avskärmat på ett jordbrukskollektiv på Almviks gård utanför Järna i Södertälje kommun. Som mycket liten blev hon och hennes syster under många år, under flera månader i sträck, lämnade av föräldrarna

på Korsnäs- eller Almviks gård. Detta för att de skulle dra in pengar åt Hare Krishna genom försäljning för att de skulle missionera och predika. För att föräldrarna skulle kunna ägna sin tid åt rörelsen startades en internatskola på Korsnäs gård där barnen bodde i en kombinerad skol- och sovsal med sin lärare. När föräldrarna inte var på resa fick de ändå inte bo tillsammans med sina barn som då var fyra och sex år gamla:

"För min syster och mig, som var så små, var det fullständigt obegripligt och skräckfyllt att vi inte längre fick bo eller umgås med våra föräldrar" säger Sandra (Essén 2008: 147).

Hon berättar att hon på natten rymt från sovsalen i skolan till sin mamma och att hon och mamman blivit uppläxade påföljande dag:

"Jag fortsatte att rymma till mamma efter detta, men efter den första gången gick hon alltid tillbaka med mig. De vuxna brukade ibland gömma våra skor, så att vi inte skulle fly. Ibland låste de dörrarna" (Essén 2008: 157).

Frånvarande föräldrar är också något som återkommer i Christoffers berättelse. Han bodde tidvis med sin mamma, styvpappa och halvsyskon på Korsnäs gård. Sin biologiska pappa blev han skild ifrån vid tre års ålder i samband med att hans mamma gick med i Hare Krishna och föräldrarna skiljde sig. Mamman tog sin son ur landet varpå han efterlystes av Interpol då pappan hade ensam vårdnad. De har inte återsetts förrän Christoffer blivit 13 år och inte längre är med i Hare Krishna. Till skillnad från Sandra, vars föräldrar lämnade gården under långa perioder, fick Christoffer som sjuåring, lämna Sverige för att flytta till Indien och gå i skola där:

"Jag ville inte åka dit, men kunde inte säga ifrån eftersom jag var så liten. De flesta pojkar från sekten skulle åka dit, jag kände flera som också var där" (Essén 2008: 191).

På skolan i Indien bodde barnen i hyddor, 10-15 pojkar tillsammans. Christoffer mådde mycket dåligt och levde under svåra förhållanden. Hans mamma hälsade på ett år senare men hade inte råd att ta honom med till Sverige utan sade att hon skulle komma vid ett senare tillfälle och hämta hem honom. I intervjun beskriver han sin utsatthet och den sorg han kände när mamman lämnade honom ytterligare en gång. Det var för honom en hemsk upplevelse:

"Fruktansvärt, kan jag säga. Det var värre än helvetet. Jag kan inte förstå hur hon kunde göra så där. Jag var jätteledsen när mamma åkte hem utan mig, jag var väldigt ledsen överhuvudtaget. Men jag grät bara med tårar en gång. Barnen fick inte gråta i det där helvetet. Grät man, så blev man tillsagd att sluta" (Essén 2008: 194).

Efter ytterligare ett år fick han komma tillbaka till Sverige och bo på Hare Krishnas internatskola på Almviks gård.

Berättelserna från avhoppade Jehovas vittnen beskriver, till skillnad från Hare Krishna, att de spenderar mycket tid med sina föräldrar och syskon. De får, som tidigare nämnts, inte umgås med andra än Jehovas vittnen. Undantaget är när de "knackar dörr" eller delar ut skrifter för att sprida läran. Eftersom de bara får umgås med andra Jehovas vittnen är de till stor del hänvisade till att umgås med sin familj och barnen leker till stor del med sina syskon. För de barn som lämnar Jehovas vittnen eller blir uteslutna förändras relationen till familj och vänner drastiskt. Noomi och Maja berättar om detta. Noomi lämnade Jehovas vittnen när hon var 14 år. Hennes familj var fortfarande medlem i Jehovas vittnen och hon som minderårig var tvungen att bo kvar hemma. Hon skriver att det är mycket vanligt bland uteslutna och att de inte, efter utträde, längre ska ses som fullvärdiga familjemedlemmar. Hon skriver vidare att organisationens rekommendation till föräldrar till dessa barn är att minimera kontakten med dem:

"I mitt fall innebar detta att jag fick äta tillsammans med mina föräldrar om vi var ensamma, men om vi hade släkt eller vänner på besök var jag tvungen att sitta inne på mitt rum. Om jag behövde gå till badrummet fick jag knacka först och smyga mig förbi medan alla tittade ut genom fönstret och låtsades som om jag inte existerade. Det var människor jag känt sedan barnsben" (Noomi: 1).

Maja lämnade också Jehovas vittnen som minderårig. Hon var 16 år och ville inte längre vara en del av organisationen efter upprepade kränkningar och efter att på andra sätt blivit illa behandlad. När Maja sade att hon bestämt sig för att lämna rörelsen agerade hennes föräldrar som om hon hade dött. Hennes pappa sade:

"...nu spelar det ingen roll längre – hon finns inte mer. Nu finns hon inte längre, nu får vi acceptera det här. Nu finns hon inte längre" (Essén 2008: 110).

Maja blev därefter utfrys av föräldrar och syskon. Familjen ville ha så lite som möjligt att göra med henne och hon fick inte vara hemma alternativt vara på sitt rum om andra medlemmar i Jehovas vittnen var på besök.

Tre av personerna nämner att bara ena föräldern var med i Jehovas vittnen. En av dem nämner det i samband med att han berättar om sin skolgång och att det, att pappan inte var Jehovas vittne, var det som var avgörande för att han efter motstånd från kyrkan ändå fick studera vidare efter grundskolan. Den andra personen berättar att hennes pappa inte var ett Jehovas vittne och att han inte ville splittra barnen utan lät mamman bestämma att de skulle tillhöra "vittnena". Hon skriver att hennes pappa ofta var väldigt ensam då möten och andra aktiviteter inom kyrkan upptog mycket av deras tid. Den tredje personen beskriver det som om hon slets mellan två olika värddar. Hon tar som exempel upp att hennes pappa ibland uppmuntrade henne till att fira vissa högtider, vilket var förbjudet inom Jehovas vittnen. Vid två tillfällen gjorde hon det, vilket ledde till att hon fick dåligt samvete. Hon tar också upp att hon bad till Gud att pappan också skulle bli ett Jehovas vittne så att han slapp dö i Armageddon.

Jennifer svarar på frågan om hur det var att växa upp i ett Jehovas vittne-hushåll, att det var förvirrande och att hon tidigt lärde sig vad skenhelighet innebar. Hon berättar att hon växte upp i ett strikt hem där hennes familj sågs som andlig starka och en förebild bland andra vittnen. Hon kände pressen att alltid vara perfekt då familjen hade en bild att leva upp till. Jennifer är en av få som berättar om relationen till släkten. Hon säger att hon träffade sin mormor, mosterar, morbröder och kusiner en gång om året, vid jul. Släktingarna var inte med i Jehovas vittnen och hon berättar hur jobbigt det var att se sina kusiner få julklappar medan hon och hennes syskon inte fick några. Hon berättar att det alltid slutade med att det blev bråk kring religion och kvällen fick ett abrupt slut när hennes familj åkte hem.

Fritid:

Sju av de åtta som lämnat Jehovas vittnen beskriver att stor del av deras fritid, som barn, ägnades åt kyrkans verksamhet i form av möten, bibelstudier, att knacka dörr för att sprida läran, sälja och läsa Jehovas vittnens litteratur och publikationer etc. Ewa skriver:

"Mina tidigaste barndomsminnen från Jehovas vittnens församlingshus, där jag skulle sitta tyst och stilla och lyssna på tal i flera timmar. Det slutade alltid med att jag somnade på de hårda träbänkarna" (Ewa: 134).

Jennifer berättar att hon som liten hade svårt att sitta still i kyrkan. Fem timmar i veckan förväntades hon sitta still och lyssna. Hon klarade det ofta inte utan blev utdragen av sin pappa och slagen i en annan del av kyrkan. Ewa berättar att hon, efter avslutad skolgång, "knackade dörr" minst 60 timmar per månad och att hennes dagar alltid var fulltecknade en månad framåt. Hon skriver vidare:

"En pionjärkamrat, Elisabeth, och jag delade på ett städjobb kl 03-07 på natten/morgonen, så vi fick en inkomst att leva på. Predikade gjorde man ju gratis. När vi städat färdigt hann vi bara hem för en dusch innan vi gick vidare till morgonmötens, där man samlades för att sedan gå ut med någon och predika" (Ewa: 137).

Ewa berättar också att församlingen förbjöd henne att i tonåren åka utomlands en vecka för att vila upp sig tillsammans med en annan flicka ifrån Jehovas vittnen. Hon skriver att hon fått lära sig av Jehovas vittnen att män utanför inte hade några principer och hon var därför rädd för män som inte tillhörde församlingen. Hon uttrycker dock sin besvikelse och ilska över att de lade sig i och att hon inte fick resa bort några dagar på grund av att det ansågs för farligt med män de inte skulle kunna undvika att möta på resan.

Noomi skriver att hon hade alla sociala aktiviteter inom Jehovas vittnen. Hon beskriver ett utanförskap när det gäller aktiviteter utanför skolan som de flesta i klassen deltog i som att gå på varandras födelsedagskalas eller julgransplundring för att nämna ett par exempel.

Maja berättar att hon ständigt ljög och hittade på ursäkter inför sina klasskamrater om varför hon inte kunde komma på klassdisco i skolan. Hon tyckte att det var jobbigt att ljuga och inte ville uppfattas som opålitlig. Samtidigt såg hon ingen utväg eftersom hon inte ville säga som det var och insåg att hon aldrig skulle få gå på discot för sina föräldrar. Hon säger:

"Allt som jag tyckte var roligt, det fick man inte göra. Redan som mycket liten tyckte jag att allting var konstigt. Det var för många 'får inte' och 'måste göra', hela tiden" (Essén 2008: 96).

Keith skriver att de inte fick göra saker som andra barn fick som att utöva någon sport, vara med i scouterna, i en kör eller spela i ett band etc. Han beskriver fritiden som tråkig då de inte fick umgås med grannar eller andra som inte var med i Jehovas vittnen, de inte gjorde saker som andra gjorde, inte reste någonstans eller firade några högtider. Den mesta tiden, skriver han, spenderade de i Rikets sal där församlingen hade sina möten. Ett par berättelserna tar också upp att de inte får läsa vissa böcker, spela vissa dataspel, se vissa filmer eller lyssna på musik som kunde göra dem "andligt svag". Maja berättar att hon var hästintresserad och ville vara i stallet på sin fritid. Men det var något hon inte fick för sina föräldrar eftersom det skulle ta för mycket tid från det som var viktigt, det vill säga möten och att knacka dörr. Hon skriver att det också måste bero på rädslan för att hon i för stor utsträckning skulle komma i kontakt med "världsliga människor". Jennifer berättar att hon ville delta i aktiviteter efter skolan anordnade av skolan, men att hon inte fick för sina föräldrar. Hon fick dock delta i dansundervisning några timmar tack vare att hennes mamma undervisade gruppen. Hon beskriver hur glad hon är över det, att det var ett andningshål och det enda stället hon kände att hon kunde uttrycka sig och tänka på något annat. Beskrivningen av att inte få vara med och att inte få göra som andra, är ständigt återkommande i berättelserna. Det finns en stor nyfikenhet på vad som "finns därute" samtidigt som denna nyfikenhet blandas med skamkänslor då de är lärda att världen utanför Jehovas vittnen är ond. En person skriver att han uppskattar att han lärde sig att arbeta hårt inom Jehovas vittnen och att miljön och kulturen som rådde inom gruppen gjorde att han avhöll sig från alkohol och droger, något som han menar att andra ungdomar i hans ålder i stor utsträckning provade på.

Barnen som växt upp inom Hare Krishna beskriver inte mycket av fritid i dess ursprungliga bemärkelse. Sandra berättade att mycket av barnens tid upptogs av arbete inom jordbruket:

"Det var definitivt barnarbete inom Hare Krishna, både när jag var barn och säkert än idag. Det står jag för och det kan ingen ta ifrån mig" (Essén 2008: 151).

Barnen i Hare Krishna fick också städa och hjälpa till med att laga mat. Hon berättar att barnen, ifall de inte skötte sina sysslor, blev uppkallade till tempelriddaren som då skällde ut dem. Sandra som tidigare berättat att barnen inte så ofta träffade sina föräldrar, beskriver djuren på gården som mycket viktiga för henne:

"Vi barn var så ofta vi kunde i ladugården med korna" och "Vi fick vår trygghet därifrån. Hade korna inte funnits, vet jag inte hur det hade gått med oss. Jag kommer ihåg att vi även hade en hund ett tag, men den dog av undernäring eftersom den inte fick äta något kött" (Essén 2008: 151).

Sandra berättar att barnen kontrollerades i den meningen att de inte fick ta del av barnlitteratur eller ens ha leksaker:

"Den enda saga jag hörde som barn var den om Hans och Greta" (Essén 2008: 154). Hon berättar vidare: "Vi fick inte ha några leksaker, på sin höjd fanns det Krishna-dockor att leka med. I övrigt förekom det inte alls, trots att jag vet att min farmor och farfar skickade leksaker till mig och till min syster. De låstes istället in i ett speciellt rum. En gång smet vi in där och lekte och fick sedan en ordentlig utskällning för det" (Essén 2008: 153).

Christoffer berättar att han hade kompisar inom Hare Krishna och att de lekte med varandra utomhus. Under sin tid i Indien beskriver han att tiden gick åt till undervisning och att följa samma ritualer som de vuxna. Barnen var tvungna att lägga sig kl. 18 för att gå upp vid halv fem på morgonen. Han beskriver att tiden före läggdags kunde bestå av arbete i form av att hämta vatten, tvätta kläder eller städa:

"En person gick omkring och kontrollerade att alla barn jobbade med att städa. Ifall vi inte städade, fick vi stryk med käppen" (Essén 2008: 200).

Fysiskt och psykiskt välbefinnande:

I alla berättelser tas rädsla upp som en återkommande känsla under barndomen. Rädslan kunde bero på olika saker, men något som är återkommande är rädslan för de andra, de onda, de utanför gruppen. Jerry beskriver sin rädsla:

"Jag höll mig så långt ifrån världsliga människor jag kunde, vilket inkluderade de flesta runt omkring mig. Jag blev varnad: 'De världsliga människorna kan verka trevliga, men deras hjärtan är onda eftersom de inte älskar Jehova' " (Jerry: 2, min översättning).

Att vara rädd för jordens undergång är också något som upprepas i berättelserna. En del berättar att de är rädda för att alla utanför ska dö i Armageddon, speciellt de som har en förälder som inte är med i Jehovas vittnen. Keith skriver att han och hans syskon var rädda och väntade på Armageddon varje natt. Jerry berättar att han var väldigt rädd för jordens undergång och att han hotades med att han kanske inte skulle överleva, trots att han var ett Jehovas vittnen, om han inte var tillräckligt rättrogen. Andra rädslor som finns med i texterna är den för avhoppare, att någon "världslig" skulle vilja bli ens vän, att falla för frestelsen att ta emot en födelsedagspresent, för män utanför gruppen, att någon skulle få dem att förlora evigt liv genom att ge blodtransfusion vid olycka etc. Att känna rädsla för Satan, att missa ett möte i Rikets sal eller att tankarna skulle vandra iväg under en lektion i Vaktornets lära är rädslor som nämns. Andra rädslor som beskrivs är rädslan för att bli slagen och bestraffad på olika sätt. Oro och ångest är även centrala begrepp i detta sammanhang. Sandra berättar att barnen på Almviks gård blev slagna om de inte satt stilla. Hon säger att de blev bestraffade på flera olika sätt men att en mycket vanlig metod var att duscha barnen i kallt vatten:

"Jag kommer ihåg att vi var tre eller fyra nakna barn hopfösta i duschen", säger Sandra. "Bara detta att vi var nakna var ett straff i sig. Nakenhet var ju det fulaste och värsta som fanns inom Hare Krishna och något som alltid var viktigt att dölja" (Essén 2008: 156).

Maja beskriver också våld och misshandel i hemmet, något som inte förekom ofta, men kunde ske om pappan ansåg att hon varit olydig eller svarat uppkäftigt. Hon berättar dock att de barn som inte kunde sitta still under ett möte blev bestraffade:

"Att aga barn var väldigt vanligt, speciellt under mötena i Rikets sal. Det var inte något som man funderade på eller som man tyckte var fel, eftersom det var helt normalt att göra så, berättar hon" (Essén 2008: 98).

En annan rädsla Sandra beskriver är när de vuxna var i trans:

"De vuxna hoppade och sjöng tills de var helt borta. Det var väldigt obehagligt för oss barn att se det, ungefär som att vara i närheten av drogade eller fulla människor, vilket är mycket skrämmande, speciellt för barn. Det var som om de vuxna i Hare Krishna levde med en drog hela tiden, eftersom de inte såg barnen eller vad som hände runtomkring" (Essén 2008: 154).

Förutom rädsla är oro, ångest är skuld och skam återkommande begrepp. Uppkomst till dessa känslor kunde bero på vardagliga saker som skuldkänslor för att ha svarat och småpratad med en granne, för att inte verka otrevlig, trots att denne inte tillhörde Jehovas vittnen eller för att studera vidare efter gymnasiet trots att det inte var i linje med vad kyrkan förespråkade. Restriktioner och andra bestraffningar beskrivs också leda till oro och ångest.

Något som karaktäriserar ett flertal av berättelserna är den ambivalens ett flertal känner. De vill vara som "alla andra" och är nyfikna på världen utanför samtidigt som de ser ner på- och är rädda för de som står utanför. De upplever en diskrepans mellan vad de känner och vad de borde känna enligt vad de lärt sig. Jag tycker att Noomi på ett tydligt sätt sammanfattar denna känsla:

"Det var som att leva i en främmande kultur. Ena stunden försökte jag smälta in så gott det gick och låtsas som om jag var en av dem, för att i nästa stund tänka att jag var förmer än de. Mer upplyst, utvald. Det var den känslan jag 'borde' känna och som jag uppfostrats till att känna. Men den varade aldrig särskilt länge. Och när jag upphörde att kännas så, föraktade jag mig själv för att jag innerst inne ville vara med. Vara en del av "världen" " (Noomi: 3).

Ewa beskriver också denna ambivalens i samband med att hon får arbete på Skansen. Arbetet fick inte inkräkta på hennes predikande utan hon arbetade på där en dag i veckan. Hon beskriver atmosfären på Skansen som underbar. Det finns anledning att tro att mötet

med dessa nya kollegor, som var mycket vänliga, skapade oro och förvirring eftersom de tillhör de människor hon under uppväxten varnat för. Hon skriver:

"En Skansen-anställd man blev väldigt förtjust i mig och jag i honom. Alla varningssignaler ringde. Det här var ett verk från Satan. Djävulen som ville få bort mig från den goda vägen. Jag slogs mot mitt inre och mina känslor till mannen..." (Ewa: 138).

Ewa erkände att hon för församlingens överhuvud att hon vid ett tillfälle kramat mannen. Det ledde till restriktioner och att hon inte fick arbeta kvar på Skansen. Kollegorna ställde sig undrande till Ewas avhopp och förstod inte vad som hänt samtidigt som hon inte ville säga något negativt om Jehovas vittnen och berätta som det var, att hon egentligen inte ville sluta arbeta där. Ewa beskriver återigen den ambivalens hon upplevde när hon höll kontakt med mannen hon förälskat sig i. Hon skriver att han blev hennes livboj, som hon kunde anförtro sig för och ha trevligt med, samtidigt som hon var tvungen att komma ihåg att han, som hon skriver, var en fiende till Jehova.

Maja berättar att hon skämdes för sina föräldrar eftersom hon inte tyckte att de uppträdde respektfullt mot andra människor utan hade en nervärderande attityd. En av dem sade att han ofta kände skam då han lärt sig att han var syndig och ond av naturen. Maja berättar också om ett angiverisystem hon drabbades av inom sin församling. Anledningar att ange någon kunde vara om någon bar oanständiga kläder eller smygrökte. Maja blev angiven av en annan flicka och berättar att följden blev restriktioner som pålystes vid nästa möte i Rikets sal. En äldstebroder läste upp för alla i församlingen att Maja fått restriktioner och hon inte fick tala på mötena under en månad. Hon beskriver vidare en känsla av att inte komma undan någonstans utan att tankar och hot om satan och djävulen var närvarande och att det gällde att hela tiden uppföra sig och till och med tänka rätt:

"Under uppväxten blev jag också hela tiden tillsagd att akta mig – 'tänk på vad du tänker; Jehova ser vad du tänker', vilket är väldigt ångestskapande" (Essén 2008: 104).

Ewa berättar att hon i tonåren, efter avslutad skolgång, arbetade nattetid med att städa, för att under dagtid arbeta ideellt för Jehovas vittnen. Hon beskriver en trötthet och utmattning

orsakad av ett tungt arbete och lite tid för sömn och återhämtning. Att arbeta för kyrkan ingick i medlemskapet och var inte något man kunde välja bort.

Noomi och Maja som gått ur, eller blivit uteslutna ur, Jehovas vittnen som minderåriga där familjen fortfarande är medlemmar beskriver känslor av sorg och ilska. De bodde med sin familj men blev ignorerade och utfrysade och hade regler för var de fick vistas beroende på vem som befann sig i hemmet. Noomi säger att hon betraktades som en förrädare och beskriver familjens agerande som fysisk och psykisk utpressning i syfte att få henne att komma tillbaka till Jehovas vittnen. Maja mådde mycket dåligt och beskriver det så här:

”Känslan under de här två åren när jag bodde kvar hemma var fruktansvärd. Det var som en blandning av chock, djup ångest och sorg. Allt i en enda klump och varenda dag” (Essén 2008: 111).

Maja berättar också att hon vid pappans dödsbädd möttes av total tystnad av sina släktingar och att hon fick gå ensam in och ut i kyrkan i samband med pappans begravning:

”Det var ju faktiskt min pappa och jag fick knappt vara med. Och så fort begravningen var slut var jag tvungen att åka hem. Jag kom sist och gick först på min egen pappas begravning. Det kändes väldigt hårt och orättvist” (Essén 2008: 114).

Utanförskap i skolan och på fritiden är, som tidigare beskrivits, en central del i barnens liv. En del blev också retade eller mobbade i skolan eftersom de uppfattades som annorlunda. Kimberly är en av dem och hon skriver att hon mådde dåligt och hade mörka tankar från tio års ålder. Jennifer berättar att hon och hennes syster blev utsatta för sexuella övergrepp av sin pappa vilket tagits upp tidigare i denna studie. Förutom kränkningarna i sig fick Jennifer utstå vidare kränkningar på grund av hur församlingen sopade det under mattan och försvarade pappan. Hon blev också tillsagd att förlåta pappan trots att han inte ångrade sig. Jennifer fick klart för sig att det inte fanns någon plats i Jehovas rike för dem som inte kunde förlåta. Detta ledde till depression, panikattacker och självmordsförsök.

Något som skiljer berättelserna mellan de två olika sekterna är en återkommande beskrivning från barnen i Hare Krishna av att vara hungrig. Sandra berättar att hon och de andra barnen bara fick två mål mat om dagen samt varm mjölk före sänggående. Ibland skulle de även fasta:

"Flera gånger svimmade jag under fastan. Jag kommer ihåg att jag ätit till exempel gräs och svampar ute i skogen, för att jag varit så hungrig" (Essén 2008: 160). Hon berättar vidare: "Själv hade jag en så kallad 'Afrikamage' när jag var barn, som man kan se att svältande barn ofta får och vilket andra barn på Almvik också hade. De retades med mig för att jag hade en så stor putmage på min oerhört tunna och lilla kropp, kommer jag ihåg. Jag var bara skinn och ben" (Essén 2008: 160).

Christoffer berättar att barnen fick näringsfattig mat och att han fick ätstörningar. Eftersom barnen oftast var hungriga hände det att de tog mat. Om någon kom på dem blev de slagna då det sågs som snatteri. Christoffer berättar att det tog lång tid från det att barnen gick upp på morgonen, tills de fick sitt första mål mat. Dagen började redan vid fyra, fem-tiden på morgonen lite beroende på hur schemat i Sverige respektive Indien såg ut:

"Frukosten fick vi först efter de timslånga ceremonierna, och det var oftast ris och soppa, inget kött förstås, ingen juice, utan bara te att dricka. Vi åt på bananblad med händerna" (Essén 2008: 191).

Något som också är gemensamt i berättelserna från barnen som vuxit upp i Hare Krishna men som skiljer sig från barnen som växt upp inom Jehovas vittnen är ett avståndstagande till traditionell sjukvård i form av medicin och vaccinationer. Istället behandlades sjukdomar och åkommor med gammal indisk folkmedicin och behandlingar med varma kopparringar som lades på kroppen. Sandra minns att det en gång kom en läkare till Korsnäs gård för att undersöka några barn:

"Det var väldigt kallt och vi barn hade rakade huvuden allihop. Och lunginflammation, vilket läkaren konstaterade efter sin undersökning. Men vi fick inte antibiotika, det skulle ju till varje pris undvikas enligt Hare Krishna" (Essén 2008: 160).

Hon säger vidare att hon är förvånad över att inget barn dog med tanke på alla sjukdomar de drabbades av som aldrig behandlades eller sågs över av någon inom den etablerade sjukvården. Christoffer berättar att han, och de andra barnen, under vistelsen i Indien ofta

var sjuka och hade magproblem. Han beskriver en känsla av att vara ensam och övergiven i ett främmande land utan föräldrar. Något som blev extra tydligt när han var sjuk och ingen som tog hand om honom.

Noomi, Jennifer och Jerry skriver även om några positiva tankar från barndomen. Den förstnämnda berättar att hon i början kände sig trygg eftersom hon visste att hon skulle få evigt liv och för att hon visste att hon skulle ägna livet åt predikoverksamhet och inte behövde oroa sig över vad hon skulle syssla med i framtiden. Hon kände också en samhörighet i församlingen. Jennifer berättar också om en gemenskap där huset ofta var fullt av folk och att det på helgerna kom många från församlingen och hälsade på. Jerry berättar att han kände sig delaktig i en växande organisation som hade svar på all världens problem. Sandra får frågan, men kan inte komma på något positivt från sin uppväxt:

"De starkaste minnena från min uppväxt är tyvärr hunger och smärta och inte något positivt alls" säger hon till sist. "Smärta på grund av mina återkommande och obehandlade urinvägsinfektioner som gav mig magkramp. Hunger på grund av att vi aldrig fick mer än två mål mat om dagen" (Essén 2008: 176).

Samhälle:

En återkommande beskrivning är en elitistisk inställning där Jehovas vittnen är utvalda och ser sig ha den enda sanningen. Ett vi och dom beskrivs där de utomstående anses vara fiender och andra religioner och livsåskådningar utmålas som djävulens redskap. Att leva utanför samhället är en återkommande känsla alla som barnen tar upp, både de som växt upp inom Jehovas vittnen och de som växt upp inom Hare Krishna. Maja säger så här:

"Jag kan inte heller alla koder för hur saker och ting går till i samhället, till exempel när det gäller olika typer av traditioner. Traditioner är ju en viktig del i att tillhöra ett samhälle, men jag vet inte hur man gör" (Essén 2008: 94).

Jennifer skriver om tankar kring livet utanför Jehovas vittnen och en känsla av vad som skulle kunna hända om hon bröt mot reglerna och gjorde som "alla andra":

"Jag var rädd för allt utanför organisationen. Nästan som om jag skulle få någon hemsk sjukdom om jag gjorde något "världsligt"." (Jennifer: 1, min översättning).

Maja nämner ett uttryck som återkommit i flera av berättelserna, nämligen det att "dåligt umgänge fördärvar nyttiga vanor". Hon menar att attityden till omvärlden och andra människor ingår i Jehovas vittnens tro. Maja berättar vad hon anser att föräldrar inom Jehovas vittnen lär sina barn och vilken syn på övriga samhället hon själv fått med sig hemifrån:

Vittnena säger till sina barn att 'du ska inte vara en del av den här världen'. Som Vittne ska man lära sig hata och avsky allt som är en del av den här världen" (Essén 2008: 104).

Barnen får också lära sig att svar på all typ av problem finns inom Jehovas vittnen och att dessa lösningar återfinns i deras litteratur. Alla har, som tidigare beskrivits, berättat att de inte fick umgås med personer som inte tillhörde Jehovas vittnen. Ewa skriver:

"Jag hade ingen kontakt med någon utanför Jehovas vittnen, så ingen kunde påverka mig i någon annan riktning. Om någon vid dörren som du predikade för ville övertyga dig om sina åsikter, var du tillsagd att gå därifrån. Det var du som hade och erbjöd den enda sanningen, men den personen ansågs då vara för involverad i de ondas tjänst för att du skulle kunna hjälpa honom" (Ewa: 138).

Ewa berättar också att det inte bara var det att hon inte fick träffa barn och vuxna som inte var med i Jehovas vittnen utan att hon lärde sig förstå att det inte var bra för henne:

"De var onda som inte gjorde som Gud ville. De tillhörde "världen" (sades med en nedlåtande ton), men naturligtvis skulle man predika för dem i avsikt att rädda dem också" (Ewa: 136).

Ewa berättar ovan att hon blev tillsagd att gå iväg från människor som försökte övertyga henne med andra tankar när hon knackade dörr. Det är rimligt att tro att barnen då och då upplevde kritiska eller ilska människor som ville ifrågasätta eller inte lyssna alls. Jerry skriver att han ofta fick höra av församlingen att människor utanför hyste agg mot Jehovas vittnen något som han fick bekräftat när han knackade dörr. Han berättar vidare att han, från församlingen, fick veta att det var en ära att, i Guds namn, bli illa behandlad av

utomstående. Det kan ses som ett sätt att tackla de motstånd barnen troligtvis stöter på samt att förstärka ett vi och dom-tänkande. Kimberly berättar om problematiken att passa in i de två olika världarna. Samtidigt som hon vet att hon inte är en "del av världen" försöker hon i situationen komma på lösningar för att inte uppfattas som konstig. Hon skriver till exempel att hon, om hon blev påkommen med att prata med en granne, snabbt avslutade konversationen om någon i hennes familj kom hem just då och skulle kunna höra samtalet. Hon var inte tillåten att prata med grannarna som inte var Jehovas vittnen samtidigt som det skulle uppfattas som avvikande och otrevligt att inte svara på tilltal eller föra en kortare konversation med en granne man stöter ihop med. Hon försöker anpassa sig efter vad situationen kräver och vara båda sidor till lags.

Noomi skriver att det inte är tillåtet att kritisera Jehovas vittnen och att medlemmarna är förbjudna att läsa något som ifrågasätter organisationen vilket gjorde att hon inte kunde ta reda på fakta eller få veta om det fanns andra som också upplevt samma tvivel. Hon tar upp FN:s barnkonvention i sin text och nämner att FN anses vara en djävulens organisation. Hon skriver:

"När det uppstod problem löste man dem internt i församlingen. Världen anses vara i Satans våld, liksom myndigheterna i den" (Noomi: 2).

Därefter tar hon upp ett exempel där TV-programmet Uppdrag granskning gjort ett reportage om pedofiler inom Jehovas vittnen. Fokus låg på det, som skulle kunna liknas vid ett eget juridiskt system, det vill säga att Jehovas vittnen väljer att själva utreder sådana fall utan inblandning av "världsliga myndigheter". Hon skriver vidare att de som utreder fallen är personer som saknar professionell kunskap om övergrepp och psykiska problem. Noomi skriver också att medlemmar som trots Jehovas vittnens inställning ändå vänt sig till myndigheter blivit utpekade som förrädare och i en del fall uteslutna ur församlingen. Jennifer berättar att hon och hennes systrar blivit utsatta för sexuella övergrepp av sin pappa. Äldstebröderna inom församlingen kallade systrarna för lögnare och förklarade för deras mamma att en sådan situation inte var skäl för skilsmässa och uppmanade henne att inte tala om det eller att kontakta myndigheter då det skulle svärta ner organisationen. Efter

att pappan flyttat till annan ort befordrades han och blev äldste inom den församlingen trots att Jennifers syster skrivit flera brev för att göra dem uppmärksamma på problemet.

Sin inställning till andra, som inte delar just deras tro, har Jehovas vittnen gemensamt med Hare Krishna. Sandra säger så här:

"Hare Krishna byggde en mur runtomkring oss, genom att säga att alla utanför muren var demoner och hemska, köttätande människor", säger Sandra. Och de lyckades väldigt bra" (Essén 2008: 144).

Trots sektens negativa inställning till alla som inte tillhör Hare Krishna fick Sandra en gång per år träffa sin farmor och farfar. Hon beskriver en ambivalens inför dessa möten då hon tycker mycket om sina farföräldrar samtidigt som de anses vara onda av Hare Krishna. Hos farmor och farfar får hon titta på TV, vilket kan antas vara spännande för ett barn som aldrig annars får göra det:

"Hos farmor och farfar, dit jag någon gång per år fick åka på besök, tittade vi ibland på Gomorron Sverige, där det var tre minuters tecknad film på slutet", berättar hon. "På kvällen bad jag förtvivlat till Krishna att han skulle förlåta mig för att jag hade syndat genom att titta på ett ondskefullt TV-program" (Essén 2008: 151).

Christoffer berättar att han som liten, hela tiden i sekten, kände att han ville vara en vanlig människa. Eftersom Hare Krishna tar avstånd från samhället i övrigt hade han liten eller ingen inblick i det:

"Jag visste ingenting när jag kom ut därifrån. Ingenting" (Essén 2008: 190).

4. Analys

Skola:

Skolan kunde upplevas som en frizon, men framförallt en plats av utanförskap och ensamhet. Barnen erbjuds i skolan ett annat synsätt bortom sektens regler samtidigt som dessa kontrollerande regler till viss del följer dem genom hela deras skolgång. Barnen blir ständigt påmind om sitt utanförskap och känner sig annorlunda när de exempelvis måste lämna klassrummet i samband med vissa aktiviteter under lektionstid. De flesta hanterar det genom att lyda sina föräldrar och gör som de blivit tillsagda. Att vid frågor från klasskamrater använda sig av inlärd och inövade svar gjorde att barnen alltid hade svar på tal. Det är rimligt att anta att det ytterligare ökade synen på dem som annorlunda eftersom barnen t.ex. citerade bibeln i sina svar, vilket gjorde dem obegripliga för klasskamraterna. Jennifer berättar att hon varken ville göra klasskamrater eller föräldrar besvikna. Ett sätt att lösa situationen kunde vara genom att låtsas inför klasskamraterna och sedan dölja saker för föräldrarna. Exempel på det är när hon inför alla hjärtans dag får kort av andra barn i skolan:

"Det var alltid barn som gav mig alla hjärtansdagskort. En gång vägrade jag att ta emot korten varpå en kamrat började gråta. Så därefter tog jag alltid emot dem, tackade och lade dem i min väska. Sedan slängde jag dem innan mina föräldrar hittade dem" (Jennifer: 3, min översättning).

Att ljuga inför klasskamrater och andra barn om varför de inte kunde umgås eller följa med på aktiviteter av olika slag var också ett sätt att lösa situationen och slippa skämmas för sina föräldrar eller prata om sin religion i negativa termer. Detta ledde dock till skuld- och skamkänslor och var ett tillvägagångssätt som inte kunde användas hur många gånger som helst. För att slippa ses som lögnaktig och opålitlig kan ett sätt att hantera situationen vara att helt enkelt hålla sig undan än mer. Att inte få vara med och tvingas ljuga om det ledde till att barnen ofta var ledsna och kände sig orättvist behandlade. De fick svälja sin gråt och som jag uppfattar det, lades känslor av sorg över att inte kunna göra egna val, på hög och bidrog till att så småningom sätta igång en process av ifrågasättande och en längtan efter något annat. Några av barnen spred läran genom att knacka dörr under skolans raster. Det kan ha varit enbart för att de förväntades "få ihop" sina timmar av dörrknackning, men kan också ses som ett sätt att komma ifrån ensamhet under en lång lunchrast. Jennifer skriver att hon

försökte bli vän med läraren eftersom hon inte hade några kompisar i skolan. Eftersom hon inte fick leka med barnen ligger det nära till hands att tro att hon på det sättet försökte lösa situationen av ensamhet genom att prata med läraren, något som föräldrarna var införstådda med och som oundvikligen ingår under en skoldag. Detta ledde dock till ytterligare problem då klasskamraterna uppfattade det som om hon "smörade" och hon blev ännu mer retad. Barnen inom Hare Krishna kontrollerades i skolan genom fysisk bestraffning. Vi de tillfällen de deltog i undervisning på en kommunal skola fanns någon från rörelsen med för att kontrollera barnen.

Familj:

Barnen inom Hare Krishna var till stor del avskilda från sin familj medan barnen i Jehovas vittnen var hänvisade till den. Det ligger nära till hands att tro att de sistnämnda på ett sätt upplevde familjen som en frizon. Detta för att de kunde vara avslappnade i sällskap med familjemedlemmar och andra medlemmar i församlingen och slippa känna sig annorlunda. Ett stort utanförskap inom familjen upplevde de barn som hoppat av- eller blivit uteslutna ur Jehovas vittnen, som var minderåriga och bodde hos sina föräldrar som fortfarande var medlemmar. Ett av barnen berättade om kontroll i form av ett angiverisystem där de uppmuntrades att berätta om de såg andra göra något felaktigt. Det ter sig också ha förekommit en utbredd social kontroll familjer- och församlingsmedlemmar emellan. Barnen som växte upp inom Hare Krishna såg inte mycket av alternativa levnadssätt under den tid de bodde i kollektiv på landsbygden och de var i stor utsträckning tvungna att anpassa sig och sina behov till sektens bestämmelser. De förekom kontroll i form av aga och olika typer av bestraffningar ifall barnen inte lydde. Ett sätt för barnen att hantera sina känslor när de var ledsna och inte hade föräldrar som kunde trösta var att vända känslorna inåt eftersom det inte var tillåtet att gråta. En del barn rymde till sina föräldrar under natten vilket bestraffades eller ledde till restriktioner om det upptäcktes. Barn vars ena förälder är med i en sekt upplever ofta att de slits mellan två världar även inom familjen. Det kan handla om vardagliga företeelser där de tillsammans med ena föräldern "är med på ett hörn" vid firande av en högtid. Det kan tolkas upplevas som en frizon att för en stund göra som "alla andra", men ledde ofta till oro och dåligt samvete eftersom de gjort fel och inte kunnat stå emot. En oro för föräldern som inte är troende och därför förväntas dö vid jordens

undergång, är en tanke som ofta kan vara närvarande. Att skämmas för sina föräldrar för att de är annorlunda eller för att de har en nedlåtande attityd mot dem som inte tillhör gruppen är också en känsla som beskrivs. I de familjer som trots påbud ibland umgås med släkt utanför den egna gruppen kan konflikter och bråk uppstå som en av berättelserna visat exempel på. Att som minderårig hoppa av eller låta sig uteslutas innebär en dramatisk förändring där det minderåriga barnet blir utfryst av familj och tidigare vänner. Att inte få träffa sina mor- och farföräldrar, eller att få träffa dem ytterst sällan, kan också vara en sorg för dessa barn. Ett av barnen som trots allt träffade dem ibland beskriver det som en frizon, men samtidigt gav vistelsen dem oro och skuld känslor för att ha känt att de mått så bra hos "de världsliga" som de blivit lärda var onda eller kanske gjort något otillåtet som att titta på TV. Att växa upp med en förälder i- och en förälder utanför organisationen kunde leda till försök att jämka och anpassa sig så gott det går för att vara alla till lags. Jerry visar exempel på det när hans pappa, som står utanför Jehovas vittnen, bestämt ville att Jerry skulle studera vidare, medan Jehovas vittnen och därigenom mamman motsatte sig det. Han ville själv gärna studera vidare och rättfärdigar det på sätt och vis genom att välja ämnen som han tror kan vara till gagn för Jehovas vittnen. Han var mycket intresserad av kemi, biologi och fysik, men hade en känsla av att det skulle vara egoistiskt att studera den typen av ämnen. Eftersom Jerry redan hade dåligt samvete över att läsa vidare överhuvudtaget valde han att läsa andra ämnen som han trodde skulle kunna göra honom till ett bättre Jehovas vittne. En följd av collegestudierna blev att inga föräldrar inom Jehovas vittnen ville låta Jerry dejta sina döttrar eftersom han studerat på college och inte var en pionjär. Samtidigt fick han inte träffa flickor utanför Jehovas vittnen.

Fritid:

Jehovas vittnen och Hare Krishna och dess verksamhet är det som prioriteras mest av barnens föräldrar. Att prioritera något annat eller att välja bort detta var inte ett alternativ. Barnen beskriver en tristess och att det var svårt att sitta still under lång tid under gudstjänster och möten. Vistelsen i kyrkan var generellt strikt reglerad och barnen bestraffades om de inte satt stilla. Barnen beskriver ett utanförskap på fritiden eftersom de inte får leka med andra barn och oftast inte får ta del i samma aktiviteter som andra barn. Vilken typ av kultur barnen får ta del av reglerades av sekten och kontrollerades av

föräldrarna. Det ligger nära till hands att tro att detta spär på känslan av utanförskap även i skolan om läraren eller klasskamrater pratar om en viss bok, film etc. som dessa barn inte fått läsa eller se och därför inte känner till. Barnen inom Hare Krishna hade inte mycket av tid för lek och fritidsaktiviteter. De följde i stort sett samma schema som de vuxna och ägnade mycket tid åt religiös aktivitet och att arbeta inom jordbruket. En frizon för dem var i ladugården hos korna där de kunde finna tröst.

Fysiskt och psykiskt välbefinnande:

Rädsla är ett centralt begrepp och kan betraktas i termer av kontroll. Detta då rädslan styr barnens beteende för att inte göra fel och riskera bestraffning, att bli utesluten, att dö i Armageddon etc. Andra återkommande begrepp är oro, ångest, skuld och skam. Flera beskriver en ambivalens och inre konflikt: Barnen ber om att inte behöva vara med i klassrummet när de sjunga för någon som fyller år eller göra något som hade med någon högtid att göra samtidigt som ett flertal uttrycker en önskan om att vara som andra och att också vilja delta och prova på nya saker. Å ena sidan ser de ner på de utanför gruppen men samtidigt vill de vara som alla andra. Barnen i Hare Krishna fick inte tillräckligt med mat och var ofta hungriga. För att försöka skaffa mat hände det att de stal mat eller rymde ut i skogen för att hitta något att äta. De hanterade situationen genom att bryta mot regler och riskera att bli bestraffade.

Samhälle:

Uppdelningen där medlemmarna i den egna sekten står för det goda och de utomstående för det onda är ständigt återkommande. Barnen i Jehovas vittnen och Hare Krishna lever som i två olika världar, till viss del både i och utanför samhället. Deras föräldrar tar avstånd från myndigheter och barnen lär sig inte hur samhället fungerar. Barnen blir lärda att inte lyssna på människor som är oliktankande och har ett kritiskt förhållningsätt till vissa företeelser och åsikter. Barnen uppmanas att lämna en plats om det är någon som försöker få dem på andra tankar, vilket utgör en typ av kontroll. Barnen som ingår i studien höll sig ifrån "de världsliga" så gott de kunde.

5. Slutsats

Syftet med uppsatsen var att utifrån en tematisk analys studera barns egen erfarenhet av att växa upp i en sekt. Detta utifrån fem teman vilka kom att bli skola, familj, fritid, välbefinnande och samhälle. Syftet var också att ta reda på hur barnen hanterar de problem som uppstår. Det har framkommit är att barnen i Jehovas vittnen upplever ett utanförskap. Det gäller främst i skolan, men också på fritiden. Barnen får inte umgås med barn som inte tillhör Jehovas vittnen respektive Hare Krishna vilket gör att de blir hänvisade till sin egen grupp. Barnen inom Jehovas vittnen känner sig i stor utsträckning ensamma i skolan och annorlunda mot sina klasskamrater. Barnen i Hare Krishna gick i sektens egen skola och kom sällan i kontakt med andra barn. Barnen i Jehovas vittnen umgicks generellt sett mycket med sina familjer medan de från Hare Krishna ofta levde åtskilda från sina föräldrar och ibland även syskon. Relationen inom familjen förändras om någon hoppar av eller blir utesluten. Barn inom Jehovas vittnen vittnar om att de som minderåriga blev utfrysade av sina familjer efter att inte längre vara en del av tron.

Det finns många likheter, men också olikheter, mellan berättelserna från barnen som hoppat av Jehovas vittnen och Hare Krishna. De som växt upp inom den sistnämnda gruppen berättar om bristfällig, eller i stort sett, obefintlig hälso- och sjukvård samt en brist på mat vilket gjorde att de i stort sett alltid var hungriga. Fritiden dominerades av aktiviteter i Jehovas vittnens och Hare Krishnas namn med exempelvis missionerande verksamhet, bibelstudier, och möten. Den sistnämnda gruppens barn ägnade sig också åt arbete inom jordbruket och att hjälpa till med sysslor i hemmet. Inom Hare Krishna var tron och dess skrifter också något som genomsyrade undervisningen i skolan. Alla barn berättar om att de var rädda under sin uppväxt. Det bottnade sig framförallt i rädslan för de onda, de utanför gruppen samt rädslan för jordens undergång. Oro, ångest, skuld och skam är återkommande begrepp då det gäller barnens hälsa och välmående. Föräldrarna till barnen tar avstånd till det övriga samhället och dess myndigheter. Tillvaron delas upp i gott och ont där den egna gruppen står för det goda. Flera beskriver en känsla av ambivalens då de vill vara en del av "världen" samtidigt som de är rädda för den.

Barnen hanterar de problem som uppstår på olika sätt för att försöka lösa en situation där de ofta slits mellan två världar. Att ljuga för klasskamrater för att framstå som mindre avvikande eller för föräldrar för att slippa bestraffning eller restriktioner kan vara ett sätt att hantera situationen. Att bryta mot regler för att få göra som "alla andra" eller för att få prova något nytt kunde också vara ett sätt att hantera situationen. Att ljuga eller bryta mot regler ledde ofta till oro, skuld känslor och rädsla för att bli bestraffade på olika sätt. Barnen inom Hare Krishna beskrev att de, på grund av hunger, rymde för att hitta något ätbart eller stal mat på gården. Att rymma till sina föräldrar kunde också vara ett sätt att hantera saknad efter föräldrar för de barn som separerades från dem. Att dölja, låtsas och att hålla sig undan är andra sätt att hantera situationen. I huvudsak ter det sig som om barnen i stor utsträckning hanterade situationen genom att anpassa sig, lyda och göra som de blivit lärda. Många visade inte att de var ledsna utan kontrollerade känslorna och vände dem inåt.

Efter att ha studerat dessa tio berättelser får jag uppfattningen att barnen som växt upp inom dessa sekter inte får vara barn utan till stor del följer samma agenda som sina föräldrar oavsett om det gäller arbete inom jordbruket på Hare Krishnas gård, bibelstudier, att "knacka dörr" eller på annat sätt sprida gruppens lära. Utifrån de avhoppade barnens berättelser gör jag tolkningen att barnen blir lärda att inte leva i nuet. Det ter sig som om livet är en transportsträcka där man väntar på något annat, det som ska komma härefter. Jag föreställer mig att man kan gå miste om många glädjeämnen i livet med detta synsätt samtidigt som det kan ge en trygghet. Tryggheten kan dock ses som villkorad eftersom det gäller att göra allt rätt enligt sektens sätt att se på saken. Jag tolkar det som om allt ansvar ligger hos den enskilde individen samtidigt som kollektivet utgör en stark grund och en social kontroll. Den rådande föreställningen anses vara att det alltid är den enskilde personens fel, inte kyrkans- eller religionens, om något går snett. Problem ska heller inte kunna uppstå då alla svar anses finns i Hare Krishna respektive Jehovas vittnen litteratur och dess lära. Jag menar att Steven Hassans forskning och den BITE-modell som beskrivs i denna studie i stor utsträckning även kan appliceras på barn. Detta då barnen i stor utsträckning lever som "små vuxna" i den meningen att mycket lite anpassas till att de är just barn. Det är också rimligt att tro att den kontroll föräldrarna utsätts för i stor utsträckning påverkar hur de i sin tur kontrollerar sina barn.

Max Weber skriver i *Kapitalismens uppkomst* (en översättning ur författarens *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie und Wirtschaftsgeschichte*) att sektmedlemmen måste ha vissa kvaliteter för att bli upptagen i samfundets krets och att de kvalitéerna kom att bli betydelsefulla för den moderna kapitalismens utveckling (Weber 1986: 92). Jag menar att vikten av att inneha dessa kvaliteter gäller även idag då sektmedlemmarna måste vara och agera på ett visst sätt för att godkännas i gruppen och att hårt arbete och engagemang krävs av dem. Han skriver vidare att medlemmarna ständigt måste visa att de har dessa kvalitéer. Det kan jämföras med närvaro på möten eller den arbetsinsats exempelvis Jehovas vittnen gör i samband med att de förväntas knacka dörr ett visst antal timmar per månad. Weber skriver att de insatser som görs i detta liv ansågs påverka livet efter detta. Jag kan se paralleller med de sekter som ingår i denna studie där hårt arbete och engagemang krävs av vuxna, men också barn, där medlemmarna måste vara rättrogna för att få tillhöra den utvalda grupp som överlever jordens undergång.

Den här uppsatsen har fokuserat på individer som har växt upp inom Jehovas vittnen och Hare Krishna och har valt att lämna respektive grupp. Jag hoppas att denna studie kan bidra till att öka kunskapen och förståelsen för sektavhoppare och att det kan leda till vidare forskning inom området. Jag hoppas även att mer forskning kan leda till en större förståelse inom sjukvården så att sektavhoppare kan få den hjälp de behöver.

Referenser

- Aspers, Patrik (2007): *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber AB
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000): *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Bertilsson, Ewa (2004): "Ett liv under ständigt hot", s. 134-144 i Svenhard, H. (red.): *Manipulering pågår avslöjande erfarenheter från tidigare sektmedlemmar*. Stockholm: FRI och Verbum förlag
- Boyatzis, Richard (1998): *Transforming qualitative information*. London: Sage publications
- Essén, Charlotte (2008): *Sektbarn. Ett reportage om de utvalda för paradiset*. Stockholm: Albert Bonniers förlag
- Gustafsson, Göran (2011) "Jehovas vittnen", s. 198-201 i Svanberg, I. & Westerlund, D. (red.) (2011): *Religion i Sverige*. Stockholm: Dialogos
- Hassan, Steven (1990): *Combatting cult mind control*. 2: a uppl. Rochester: Park street press
- Järvå, Håkan (red.) (2009): *Sektsjuka. Bakgrund – uppbrott – behandling*. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Löfgren, Helena (2004): *Barn i manipulativa grupper*. Stockholm: Gothia
- Löfgren, Helena (2009): "Egna erfarenheter och barnens situation", s. 171-177 i Järvå, H. (red.) (2009): *Sektsjuka. Bakgrund - uppbrott – behandling*. Lund: Studentlitteratur
- Nationalencyklopedin (1996). Höganäs: Bra böcker AB
- Nye, Malory (2004): "ISKCON – Krishnarörelsen", s. 187-189 i Partridge, C (red.) (2004):): *Nya religioner. En uppslagsbok om andliga rörelser, sekter och alternativ andlighet*. Libris
- Nylund, Karl-Erik (2004): *Att leka med elden. Sekternas värld*. 2: a omarbetade uppl. Stockholm: Sellin
- Nylund, Lotta (2013): "Du var ingenting nu för du skulle leva sen". *En intervjustudie av*

avhoppare från Jehovas vittnen och deras identitetsuppfattning. Uppsala: Uppsala universitet, institutionen för sociologi

Sardella, Ferdinando (2011): "Krishnarörelsen", s. 274-277 i Svanberg, I. & Westerlund, D. (red.) (2011):

Religion i Sverige. Stockholm: Dialogos

SOU 1998: 113: *I god tro. Samhället och nyandligheten*. Stockholm

Singer, Margaret Thaler (2003): *Cults in our midst*. San Francisco: Jossey-Bass

Svanberg, Ingvar & Westerlund, David (red.) (2011): *Religion i Sverige*. Stockholm: Dialogos

Weber, Max (1986). *Kapitalismens uppkomst*. Stockholm. Ratio

Wergius, Karin (1993): *Mind control. Mekanismerna bakom mental styrning och tankekontroll*. Stockholm: Pogo pedagog. Föreningen Rädda Individen

Artiklar:

Unsgaard, Anna (2008): "De g(l)ömda barnen – 20000 barn lever i sekter", *Polistidningen*. Nr 6, 2008: 1-4.

Internethänvisningar:

David, A., Denton A., Cooley M D. : Cardiovascular Surgery in Jehovah's Witnesses. Finns att hämta på: <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=355479> Hämtad 140107

FRI – Stiftelsen Föreningen Rädda Individen: <http://www.fri-sverige.se/sida202.htm> Hämtad 131209

Hare Krishna: <http://www.harekrishnastockholm.com/> Hämtad 140107

<http://www.harekrishnastockholm.com/kulturen.html> Hämtad 140107

Jehovas Vittnen: <http://www.jw.org/sv/jehovas-vittnen/fag/inte-en-sekt/> Hämtad 131209

<http://www.jw.org/sv/jehovas-vittnen/fag/jehovas-vittnen-varf%C3%B6r-inte-blodtransfusioner> Hämtad 140103

<http://debatt.svt.se/2012/11/13/samhället-maste-radda-sektbarnen-fran-jehovas-pedofiler/>
Hämtad 131112

Roberts, I. F., West, R.J., Ogilvie, D., Dillon, M.J. : Malnutrition in infants receiving cult diets: a form of child abuse. Finns att hämta på:

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1597704/> Hämtad 140107

Skolverket: www.skolverket.se Hämtad 131209

Berättelser från avhoppare:

Craig: <http://www.spiritualliving360.com/index.php/growing-up-as-a-jehovahs-witness-2-24097/> Hämtad 131119

Jennifer: <http://amandainmaine.wordpress.com/2010/08/31/interview-with-jennifer-growing-up-jehovahs-witness/> Hämtad 131119

Jerry: <http://www.seanet.com/~raines/hate.html> Hämtad 131121

Keith: <http://www.evidenceministries.org/2011/07/growing-up-in-and-out-of-the-jehovah%E2%80%99s-witness-cult/> Hämtad 131121

Kimberly: http://www.thecheers.org/The-Orbit/article_2888_My-story-Growing-up-as-a-Jehovahs-Witness.html Hämtad 131121

Noomi: <http://www.fritanke.se/att-vaxa-upp-i-jehovas-vittnen/> Hämtad 131106

	Utanförskap	Frizon	Kontroll
Skola			
Familj			
Fritid			
Välmående			
Samhälle			

